

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

امام صادق علیه السلام:

هر کس در آغاز روز به خود عطر زند تا شب عقلش با او خواهد بود^۱.

عطرهای شیمیایی یا اسانس

س . عطرهایی که در حال حاضر در جهان موجود است به روش‌های شیمیایی و فرمولی ساخته می‌شود .

البته در مواردی هم روش ساخت آن طبیعی بوده ، مثل قمصر کاشان که عصاره گل می‌باشد .

حال روایاتی که در استحباب و فضیلت استعمال عطر وارد شده ، شامل عطرهای شیمیایی هم می‌شود یا منحصر به موارد طبیعی است ؟

آیت الله صافی گلپایگانی :

بعض روایات به طور اطلاق هر نوع عطر و طیب را شامل می‌شود .

و از روایاتی که در مورد بعض انواع آن مثل غالیه^۲ وارد است خصوصیت طیب و

۱ . الصادق علیه السلام : من تطیب أول النهار لم یزل عقله معه الی اللیل . کافی ج ۶ باب الطیب ص ۵۱۰ ح ۷

۲ . عطر و دارویی ترکیبی ، مردانه و بسیار خوشبو و دارای مزاج گرم که در طب قدیم بکار می‌رفته و از ترکیب روغنی خوشبو (مانند بان) با مشک و عنبر و عود و یا حصی لبان (حسن لبه) ، می‌ساختند .
برای تقویت دماغ و قلب و تسکین صداع و لقوه و دردهای سرد رحم به کار می‌بردند .
به این دلیل غالیه نامگذاری شده چون قیمتش گران بوده است .

عطر خاص در اصل رجحان طیب استفاده نمی‌شود ، هرچند ممکن است از آن ارجحیت استفاده شود .

آیت الله سیستانی :

اطلاق روایات شامل انواع عطور می‌شود .

آیت الله مکارم شیرازی :

هر عطر خوشبوئی را شامل می‌شود .

رهبری :

خوشبو کردن مستحب است و فرقی بین مواد خوشبو کننده نیست .

آیت الله تبریزی :

مقدار متیقن از استحباب عطر ، آن عطرهایی است که در آن زمان معمول و متعارف بوده است .^۳

سند روایات عطر

س . آیا روایت صحیحه یا موثقه‌ای که بشود به آن اعتماد نمود در مورد استعمال بوی خوش وجود دارد ؟

(البته بدون ملاحظه اخبار مَنْ بَلَّغَ) لطفاً عنایت بفرمایید .

آیت الله مکارم شیرازی : روایات درباره استعمال بوی خوش به قدری زیاد است که

^۳ . استفتاء خصوصی کتبی از مراجع عظام تقلید .

نیاز به بررسی سند ندارد ، بلکه متضافر یا متواتر است .

آیت الله صافی گلپایگانی :

بلی بعض روایات صحیح وجود دارد مضافاً بر این که ادعاء تواتر اجمالی روایات قابل قبول است .

آیت الله تبریزی :

در صحیحہ معمر بن خلّاد از امام رضا علیه السلام است که فرمودند :

ثلاث من سنن المرسلین : العطر و ...^۴

سنت پیامبران علیهم السلام

معمر بن خلّاد می گوید :

از امام رضا علیه السلام شنیدم که فرمودند : سه چیز از سنت پیامبران است :

عطر زدن ، زدودن موهای زائد بدن و تعدد همسران^۵.

امام رضا علیه السلام :

استفاده از بوی خوش از اخلاق انبیاست^۶.

امام صادق علیه السلام : عطر زدن روش انبیاء است^۷.

^۴ . استفتاء خصوصی از مراجع عظام تقلید .

^۵ . عن معمر بن خلّاد قال : سمعت علی بن موسی الرضا علیه السلام يقول :

ثلاث من سنن المرسلین : العطر وأخذ الشعر وكثرة الطروقة . کافی ج ۵ النکاح باب حب النساء ص ۳۲۰ ح ۳

^۶ . الرضوی علیه السلام : الطیب من اخلاق الأنبياء . کافی ج ۶ باب الطیب ص ۵۱۰ ح ۱

^۷ . عن أبي عبد الله علیه السلام : العطر من سنن المرسلین . کافی ج ۶ باب الطیب ص ۵۱۰ ح ۲

ایام هفته ، روز جمعه

که امام کاظم علیه السلام :

شایسته است که مرد هر روز از بوی خوش استفاده کند ، اگر هر روز نتوانست یک روز در میان عطر زند و چنانچه این هم مقدورش نبود جمعه‌ها عطر را ترک نکند.^۸

که رسول خدا صلی الله علیه و آله :

ای علی بر تو باد که هر جمعه خود را خوشبو کنی ، زیرا که این از سنت من است و تا زمانی که بوی آن از تو به مشام رسد برایت حسنه می‌نویسند.^۹

که رسول خدا صلی الله علیه و آله :

حبییم جبرئیل به من گفت : یک روز در میان ، خود را معطر ساز و در روز جمعه هرگز آن را ترک نکن.^{۱۰}

که عثمان بن مظعون به رسول خدا صلی الله علیه و آله عرض کرد :

^۸ . الکاظمی علیه السلام :

لا یتبغی للرجل أن یدع الطیب فی کل یوم ، فإن لم یقدر علیه فیوم و یوم لا ، فان لم یقدر ففی کل جمعه و لایدع .

کافی ج ۶ باب الطیب ص ۵۱۰ ح ۴

^۹ . قال رسول الله صلی الله علیه و آله لعلی علیه السلام :

یا علیّ علیک بالطیب فی کل جمعة فانه من سنتی و تکتب لک حسناته مادام یوجد منک رائحته .

مکارم الاخلاق باب ۲ فصل ۱ فی التطیب ص ۴۳

^{۱۰} . الرضوی علیه السلام قال رسول الله صلی الله علیه و آله :

قال لی حبیبی جبرئیل : تطیب یوماً و یوماً لا و یوم الجمعة لا بد منه و لا تترك له .

کافی ج ۶ باب الطیب ص ۵۱۱ ح ۱۲

می‌خواهم استفاده از عطر و چند چیز دیگر را کنار بگذارم .

رسول خدا ﷺ فرمود : استفاده از عطر را ترک نکن ، زیرا فرشتگان بوی خوش مؤمن را می‌بویند .

بنابراین (دست کم) در روزهای جمعه از بوی خوش استفاده کن ^{۱۱}.

رسول خدا ﷺ چون روز جمعه فرا می‌رسید و عطری پیدا نمی‌کرد ، لباسی را که با زعفران رنگ شده بود می‌خواست و بر آن آب می‌پاشید ، آن‌گاه آن را به دست و صورت خود می‌کشید ^{۱۲}.

رسول خدا ﷺ :

خود را در روز جمعه خوش بو کنید حتی اگر شده از ظرف عطر همسرتان ^{۱۳}.

وضوء و عطر

رسول خدا ﷺ مشکدانی داشت که بلافاصله پس از وضو با همان دستِ تر آن را می‌گرفت و خود را خوشبو می‌ساخت و چون از خانه بیرون می‌آمد ، مردم از

^{۱۱} . قال عثمان بن مظعون لرسول الله ﷺ: قد أردتُ أن أدع الطيب وأشياء ذكرها ، فقال رسول الله ﷺ: :

لا تدع الطيب فان الملائكة تستنشق ریح الطيب من المؤمن فلا تدع الطيب في كل جمعة .

کافی ج ۶ باب الطيب ص ۵۱۱ ح ۱۴

^{۱۲} . كان رسول الله ﷺ اذا كان يوم الجمعة و لم يطيب طيباً دعا بثوب مصبوغ بزعفران فرش عليه الماء ثم مسح بيده ثم مسح به

وجهه . وسائل الشيعة ج ۵ باب ۳۷ تأكد استحباب الطيب يوم الجمعة ص ۵۵ ح ۶

^{۱۳} . قال رسول الله ﷺ: :

کافی ج ۶ باب الطيب ص ۵۱۱ ح ۱۳

ليطيب أحدكم يوم الجمعة و لو من قارورة امرأة .

بوی خوش آن حضرت صلی الله علیه و آله می دانستند که آن بزرگوار آمده است.^{۱۴}

عطر در نماز

✎ امام صادق علیه السلام :

دو رکعت نماز شخصی که عطر زده برتر از هفتاد رکعت نماز شخص غیر معطر است.^{۱۵}

✎ امام سجاد علیه السلام شیشه مُشکی در سجده گاهش داشت که برای نماز از آن بر می داشت و به خود می مالید.^{۱۶}

✎ امام کاظم علیه السلام :

سجدگاه امام صادق علیه السلام از بوی خوشش شناخته می شد.^{۱۷}

^{۱۴} . الصادق علیه السلام :

كانت لرسول الله صلی الله علیه و آله ممسكة إذا هوتوضاً أخذها بيده وهي رطبة فكان إذا خرج عرفوا أنه رسول الله صلی الله علیه و آله برائحه .

کافی ج ۶ باب المسک ص ۵۱۵ ح ۳

^{۱۵} . الصادق علیه السلام :

رکعتان یصلیهما متعطر أفضل من سبعین رکعة یصلیهما غیر متعطر .

ثواب الاعمال و عقاب الاعمال ص ۸۶ ، کافی ج ۶ باب الطیب ص ۵۱۰ ح ۷

^{۱۶} . عن عبدالله بن حارث قال :

كانت لعلی بن الحسین علیه السلام قارورة مسک فی مسجده فاذا دخل للصلاة أخذ منه فتمسح به .

کافی ج ۶ باب المسک ص ۵۱۵ ح ۶

^{۱۷} . الکاظمی علیه السلام :

كان يعرف موضع سجود أبي عبدالله علیه السلام بطيب ريحه .

کافی ج ۶ باب الطیب ص ۵۱۱ ح ۱۱

عطر و دعا

✍ امام صادق علیه السلام :

پدرم اگر حاجت داشت وقت زوال خورشید هنگام ظهر دعا می کرد .

ابتدا چیزی صدقه می داد و خود را معطر می کرد و به مسجد می رفت و برای حاجت

خود دعا می نمود^{۱۸} .

✍ راوی می گوید :

به امام رضا علیه السلام عرض کردم : فدایت شوم دعایی برای برآمدن حاجت‌ها به من تعلیم

ده ، فرمود :

چون کار مهمی با خدا داری ، غسل کن و تمیزترین جامه‌ها را بپوش و خود را معطر

کن و زیر آسمان برو و دو رکعت نماز بخوان و در قرائت حمد و ۱۵ مرتبه توحید را

بخوان و همچنین در رکوع نیز ۱۵ بار بخوان ، بعد سجده کن و در سجودت بگو :

اللَّهُمَّ إِنَّ كُلَّ مَعْبُودٍ مِنْ لَدُنْ عَرْشِكَ إِلَى قَرَارِ أَرْضِكَ فَهُوَ بَاطِلٌ سِوَاكَ فَإِنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ

الْحَقُّ الْمُبِينُ إِقْضِ لِي حَاجَتِي كَذَا وَ كَذَا^{۱۹} السَّاعَةَ السَّاعَةَ .

و بر حاجت خود اصرار کن و چون حاجت روا شدی نماز شکر بخوان^{۲۰} .

^{۱۸} . مکارم الاخلاق باب ۱۰ فصل ۱ فی الاوقات المرجوة لإجابة الدعاء ص ۲۷۱ و ۲۷۲ .

^{۱۹} . به جای کذا و کذا حاجتت را ذکر کن .

^{۲۰} . عن مقاتل بن مقاتل قال : قلت للرضا علیه السلام :

جعلت فداک ، علّمنی دعاء لقضاء الحوائج ؟

فقال : إذا كانت لك حاجة إلى الله مهمة فاغتسل و ألبس أنظف ثيابك و تطيب ، و أبرز تحت السماء فصلّ ركعتين تفتتح

عطر و مسجد

عطر زدن و پاکیزگی لباس و بدن و پوشیدن لباس فاخر^{۲۱} برای رفتن به مسجد مستحب است^{۲۲}.

امام سجاد علیه السلام شبی سرد از خانه بیرون آمدند در حالی که لباس و عبا و عمامه‌های از خز پوشیده بودند و محاسن و ریش خود را با غالیه معطر و خوشبو کرده بودند، در اثناء راه، امام علیه السلام با یکی از غلامانشان روبرو شدند.

غلام گفت: فدایتان شوم در مثل این ساعت از شب با این هیأت برای چه بیرون آمده‌اید و کجا می‌روید؟

فرمودند: می‌خواهم برای عبادت به مسجد جدّم رسول خدا صلی الله علیه و آله بروم و حوران بهشت را از خدا خواستگاری کنم^{۲۳}.

س. آیا استحباب آراستگی و خوشبو نمودن در موقع حضور در مسجد اختصاص به

الصلاة و تقرأ فاتحة الكتاب و قل هو الله أحد خمس عشرة مرة ثم ترکع فتقرأ خمس عشرة مرة علی مثال صلاة التسييح غير أن القراءة خمس عشرة مرة ثم تسجد فتقول في سجودك: اللهم إن كل معبود... و تلح فيما أردت.

مكارم الاخلاق باب ۱۰ فصل ۴ ص ۳۲۷

فإذا قضيت حاجتك فصل صلاة الشكر.

^{۲۱}. تذكر:

عطر زدن و پوشیدن لباس فاخر، در معرض دید دیگران، مخصوص مردان است نه بانوان، آنان از این حکم استثناء هستند

^{۲۲}. مرآة الكمال ج ۱ فصل ۳ مقاله ۳ فی سنن المساجد ص ۱۵۰.

^{۲۳}. الصادق علیه السلام:

إن علی بن الحسين علیه السلام استقبله مولى له فی ليلة باردة و علیه جبة خز و مطرف خز و عمامة خز و هو متغلف بالغالية.

فقال له: جعلت فداك، فی مثل هذه الساعة علی هذه الهيئة الى أين؟

قال: فقال: إلى مسجد جدّي رسول الله صلی الله علیه و آله أخطب الحور العين إلى الله عزّ وجلّ. كافي ج ۶ باب الغالية ص ۵۱۷ ح ۵

آقایان دارد یا این که خانم‌ها نیز در این حکم مشترک هستند؟

ج . استعمال عطر برای خواهران در خارج از منزل ، طبق روایات اشکال دارد . . .^{۲۴}

☞ کسی که پیاز و سیر و مانند این‌ها خورده که بوی دهانش مردم را اذیت می‌کند مکروه است به مسجد برود^{۲۵} .

س . شنیده‌ایم کسی که سیر بخورد مکروه است به مسجد برود ، آیا این مطلب صحت دارد؟

در این صورت نماز خود را در منزل بخواند ، یا این که به مسجد برود ، وظیفه او چیست؟

ج . آری صحت دارد و بهتر این است که نماز را در منزل بخواند^{۲۶} .^{۲۷}

عطر و زیارت

☞ خوشبو کردن و استعمال عطر (توسط مردان) در زیارت امیرالمؤمنین و سایر ائمه اطهار^{علیهم‌السلام} ، غیر از امام حسین^{علیه‌السلام} ، مستحب است .

و در زیارت سیدالشهداء^{علیه‌السلام} مکروه است و از آن نهی شده است . زیرا عطر نزدن

^{۲۴} . آیت الله مکارم شیرازی ، استفتائات جدید ج ۲ فصل ۱۰ ص ۹۲ س ۲۰۳ .

^{۲۵} . توضیح المسائل مراجع ج ۱ احکام مسجد م ۹۱۵ .

^{۲۶} . آیت الله مکارم شیرازی ، استفتائات جدید ج ۲ فصل ۱۰ ص ۹۲ س ۲۰۵ .

^{۲۷} . س . مکروهات مسجد به چه معناست؟

ج . در مورد عبادات به معنای (اقل ثواباً) می‌باشد (یعنی ثواب آن کمتر است نه این که مورد رضایت خداوند نباشد) و

در مورد اصل حضور در مسجد می‌تواند به معنای کراهت واقعی باشد

مناسب با حالت حزن و گریه و اندوه در زیارت آن بزرگوار است.^{۲۸}

روزه دار مستحب است عطر بزند

👤 امام صادق علیه السلام :

کسی که روزه دارد اگر در اول روز به خود عطر زند عقلش را از دست نمی‌دهد.^{۲۹}

👤 امام حسین علیه السلام وقتی روزه می‌گرفتند خود را معطر می‌کردند و می‌فرمودند :

عطر تحفه و هدیه برای روزه دار است.^{۳۰، ۳۱}

👉 استفاده از عطریات در حال روزه مستحب است که در روایت به عنوان هدیه و

تحفه برای روزه دار معرفی شده است .

بله مُشک استثناء است .

خوشبو کردن خود در حال روزه با مشک مکروه می‌باشد.^{۳۲، ۳۳}

استفتائات درباره عطر و روزه

س . استعمال عطر برای روزه‌دار در ماه رمضان همچنین در غیر ماه رمضان چه حکمی

^{۲۸} . مرآة الکمال ج ۳ فصل ۱۱ مقام ۵ ص ۲۰۰ آداب زیارت . مفاتیح الجنان آداب زیارت .

^{۲۹} . الصادق علیه السلام : من تطیب بطیب اول النهار و هو صائم لم یفقهه عقله . ثواب الأعمال و عقاب الأعمال ص ۱۱۲

^{۳۰} . . . کان ابو عبدالله الحسین بن علی علیهما السلام اذا صام یتطیب بالطیب ویقول : الطیب تحفة الصائم .

۹۴ ص خصال باب الإئینین تحفة الصائم ص

^{۳۱} . یعنی با وجود این که خداوند متعال بعضی از لذات حلال را بر روزه‌داران حرام کرده است اما استعمال عطریات را آزاد و

مجاز قرار داده است و او را از بوی خوش محروم نکرده است .

^{۳۲} . علامه مامقانی ، مرآة الکمال ج ۱ ما یکره للصائم ص ۵۳۰ .

^{۳۳} . خوشبو کردن خود با مشک و بوییدن آن در غیر حال روزه مستحب است .

دارد؟

ج . مستحب است^{۳۴} .

س . آیا استعمال عطر در ماه رمضان برای روزه دار اشکال دارد .

و چنانچه دیگری به دست و لباس روزه دار عطر بزند و او را خوشبو و معطر نماید ،

آیا اشکال دارد؟

ج . هیچ کدام اشکال ندارد^{۳۵} .

س . آیا استفاده از عطر ، شامپو ، کرم و . . . در ماه مبارک رمضان مجاز است؟

ج . بله جایز است^{۳۶} .

س . استفاده از عطر و ادکلن برای روزه دار چه حکمی دارد؟

ج . مانعی ندارد^{۳۷} .

استفاده از عطر برای روزه دار اشکال ندارد که در روایت به عنوان تحفه و هدیه برای

روزه دار معرفی شده است .

بله معطر کردن خود با مشک مکروه است و بهتر ترک آن است ، همچنانکه برای

روزه دار بهتر است از بوهای غلیظی که به حلق می رسد پرهیز نماید^{۳۸} .

^{۳۴} . آیت الله تبریزی ، استفتائات جدید آیت الله تبریزی ج ۱ س ۶۸۹ .

^{۳۵} . آیت الله فاضل لنکرانی ، جامع المسائل ج ۳ احکام روزه س ۶۳۵ .

^{۳۶} . استفتائات از محضر آیت الله بهجت ج ۲ ص ۳۸۱ س ۲۹۴۰ .

^{۳۷} . آیت الله سیستانی : WWW.sistani.org قسمت سؤالها و جوابها ، مبحث روزه س ۱۴ .

^{۳۸} . تحریر الوسیلة ج ۱ مایکره للصائم ص ۲۶۳م ۱ .

فرق گیاهان خوشبو با عطر

☞ بوییدن گیاهان خوشبو (مانند انواع گل‌های معطر) در حال روزه مکروه است خصوصاً گل نرگس .

بوییدن گل نرگس در غیر حال روزه مستحب است^{۳۹}.

س . استعمال عطر و بوی خوش در حال روزه چگونه است ؟

ج . بوییدن گیاه خوشبو مکروه است ، و لکن استعمال بوی خوش مانعی ندارد^{۴۰}.

کراهت رد کردن بوی خوش

☞ سماعه پسر مهران می گوید :

از امام صادق علیه السلام در مورد مردی که عطر را رد می کند سؤال کردم ، فرمودند :

ردّ کرامت برای او سزاوار نیست^{۴۱}.

☞ پیامبر صلی الله علیه و آله عطر و حلوا را رد نمی کردند^{۴۲}.

☞ هیچ گاه عطری به رسول خدا صلی الله علیه و آله تعارف نمی شد مگر آن که خود را به آن معطر

هدایة العباد گلپایگانی ج ۱ مایکره للصائم م ۱۳۱۵.

هدایة العباد صافی گلپایگانی ج ۱ مایکره للصائم م ۱۳۱۴ .

وسيلة النجاة بهجت ج ۱ ما یکره للصائم ص ۳۰۹ م ۱ .

^{۳۹} . علامه مامقانی ، مرآة الکمال ج ۲ فصل ۷ مقام ۲ مورد ۹ ص ۵۵ .

^{۴۰} . آیت الله گلپایگانی ، مجمع المسائل ج ۱ ص ۲۸۶ س ۱۰۳ .

^{۴۱} . عن سماعة بن مهران عن أبي عبد الله عليه السلام قال :

سألته عن الرجل يردّ الطيب قال : لا ينبغي له أن يردّ الكرامة . کافی ج ۶ کتاب باب کراهیة رد الطیب ص ۵۱۲ ح ۱

^{۴۲} . عن علي عليه السلام :

أن النبي صلى الله عليه وآله كان لا يردّ الطيب و الحلواء . کافی ج ۶ باب کراهیة رد الطیب ص ۵۱۳ ح ۴

می ساخت و می فرمود :

بویش خوش و حمل کردنش آسان است و اگر (به جهت عذری) از آن عطر استفاده نمی کرد ، انگشت مبارک را در ظرف عطر می کرد و سر انگشت را به آن می آمیخت و می فرمود :

خداوند متعال لذت مرا در زنان و عطر قرار داده است و نماز و روزه ، نور چشم من می باشد^{۴۳} .

عطر و خروج از منزل

که امام سجاد علیه السلام مشک دانی از قلع داشتند ، پس زمانی که امام علیه السلام می خواستند از منزل خارج شوند و لباس می پوشیدند ، آن را می طلبیدند و از مشک آن به خود می مالیدند^{۴۴} .

که پیامبر صلی الله علیه و آله از راهی نمی گذشت مگر این که هر کس از آن جا عبور می کرد از عطر عرق آن حضرت صلی الله علیه و آله پی می برد که آن بزرگوار از آن جا گذشته است^{۴۵} .

^{۴۳} . و كان لا يعرض عليه طيب إلا تطيب به و يقول :

هو طيب ريحه ، خفيف حمله و إن لم يتطيب وضع إصبعه في ذلك الطيب ثم لعق منه . و كان يقول : جعل الله لذتي في النساء و الطيب و جعل قرّة عيني في الصلاة و الصوم . مكارم الاخلاق باب اول فصل ۵ في طيبه صلی الله علیه و آله ص ۳۴

^{۴۴} . الرضوي علیه السلام قال :

كان لعلي بن الحسين علیه السلام مشكذانة من رصاص معلقة فيها مسك فاذا أراد أن يخرج و لبس ثيابه تناولها و أخرج منها فمسح به . مكارم الاخلاق باب ۲ فصل ۱ في التطيب ص ۴۲

^{۴۵} . لم يمض النبي صلی الله علیه و آله في طريق فیتبعه أحد أأ عرف أنه سلكه من طيب عرقه . بحار الانوار ج ۱۶ باب ۸ ص ۱۷۲ ح ۶

مقدار مصرف عطر

که رسول خدا ﷺ فراوان عطر مصرف می کرد تا آن جا که عطر ، رنگ محاسن و موی سر آن حضرت را به زردی تغییر می داد.^{۴۶}

که امام صادق علیه السلام:

هر چه برای عطر خرج کنی اسراف نیست.^{۴۷}

که پیامبر گرامی اسلام ﷺ:

از دنیا سه چیز مورد علاقه من است و آنها را دوست دارم : همسران ، عطر و بوی خوش ، و روشنی و نور چشمم در نماز است.^{۴۸}

که امام صادق علیه السلام:

رسول خدا ﷺ برای عطر بیشتر از غذا خرج می کرد (مخارج عطر پیامبر اکرم ﷺ از مخارج غذا و خوراکشان بیشتر بود)^{۴۹} .^{۵۰}

^{۴۶} . أنه كان يكثر الطيب حتى كان ذلك يغيّر لون لحيته ورأسه الى الصفرة .

مستدرک الوسائل ج ۱ آداب الحمام ، باب ۵۹ ص ۴۱۹ ح ۵

^{۴۷} . و عنه عليه السلام قال :

ما أنفقت في الطيب فليس بسرف . مكارم الاخلاق باب الثاني فصل ۱ في التطيب ص ۴۱

^{۴۸} . النبوي عليه السلام :

حُبَّبَ إليّ من الدنيا : النساء و الطيب و قرّة عيني في الصلاة . خصال باب الثلاثة ص ۲۲۹

^{۴۹} . الصادق عليه السلام :

كان رسول الله عليه السلام يُنْفِق في الطيب أكثر مما ينفق في الطعام . کافی ج ۶ باب الطيب ص ۵۱۲ ح ۱۸

^{۵۰} . داستان سفیر روم :

فرستاده و سفیر روم می گوید : . . . در زمان حیات پیامبر عليه السلام به عنوان تاجر وارد شهر مدینه شدم ، تصمیم گرفتم هدیه ای

روغن خوش بو

معمر بن خلّاد گوید :

حضرت رضا علیه السلام امر فرمود روغنی تهیه کنم که در آن مشک و عنبر باشد .
و فرمود که در کاغذی آیه الکرسی ، حمد ، معوذتین و قوارع قرآنی^{۵۱} را نوشته و
میان غلاف و شیشه قرار دهم ، تهیه کردم و تقدیم نمودم ، دیدم حضرت محاسن خود

برای پیامبر صلی الله علیه و آله ببرم ، از اصحاب رسول خدا صلی الله علیه و آله پرسیدم :

کدام هدیه نزد آن حضرت از همه محبوب تر است ؟

گفتند : عطر نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله از همه محبوب تر است و رغبت و علاقه زیادی به آن دارند .

دو ناهه مشک و مقداری عنبر برداشتم و نزد حضرت آوردم .

در آن روز پیامبر صلی الله علیه و آله در منزل همسرش أم سلمه بود ، هنگامی که جمال ایشان را دیدم چشمم روشن شد و مسرور و شادمان
گشتم ، مهر و محبت حضرت وارد قلبم شد ، به ایشان سلام نمودم و عطر را مقابلشان قرار دادم .

فرمودند : این چیست ؟

گفتم : هدیه ناچیزی است که خدمتتان آورده‌ام .

به من فرمودند : اسمت چیست ؟

گفتم : اسمم عبدالشمس است .

فرمودند : اسمت را عوض کن . من تو را عبد الوهّاب می‌نامم ، و اگر مسلمان شوی هدیه‌ات را می‌پذیرم .

فرستاده و سفیر روم می‌گوید : به حضرت نگاه کرده و به فکر فرو رفتم ، دانستم که او پیامبر خداست .

اوست پیامبری که عیسی علیه السلام مژده و بشارتش را به ما داده است ، آن‌جا که فرمود : من شما را به رسولی که بعد از من
می‌آید و اسمش احمد است بشارت می‌دهم .

در همان مجلس مسلمان شده و به رسول خدا صلی الله علیه و آله ایمان آوردم .

وقتی به روم برگشتم اسلام را مخفی کردم ، پنج پسر و چهار دختر هم مسلمان شدند و من امروز وزیر پادشاه رومم در

بحارالانوار ج ۴۵ باب ۳۹ ص ۱۸۹ ح ۳۶

^{۵۱} . تعویذاتی از آیات قرآن که برای دفع شیطان می‌خوانند .

را به آن معطر نمود^{۵۲}.

عطر و عیادت مریض

یکی از موالیان امام صادق علیه السلام مریض شد و ما که عده‌ای از دوستداران حضرت

بودیم برای عیادتش بیرون آمدیم ، در راه به امام برخوردیم .

فرمود : کجا می‌روید ؟

گفتیم : به عیادت فلانی .

فرمود : درنگ کنید ، ایستادیم .

حضرت فرمود : جهت عیادت ، سیب یا گلابی یا بالنگ یا مقداری عطر یا قطعه‌ای از

عود همراه دارید ؟

عرض کردیم : هیچ کدام را همراه نداریم .

امام علیه السلام فرمود :

مگر نمی‌دانید ، هر چه برای مریض برده شود موجب نشاط او می‌شود^{۵۳} .

^{۵۲} . عن معمر بن خالد قال :

أمرني أبو الحسن الرضا عليه السلام فعملت له دهنًا فيه مسك و عنبر فأمرني أن أكتب في قرطاس آية الكرسي و أم الكتاب و المعوذتين و قوارع من القرآن و أجعله بين الغلاف و القارورة ففعلت ثم أتيت به فتغلف به و أنا أنظر إليه .

کافی ج ۶ باب الغالية ص ۵۱۶ ح ۲

^{۵۳} . مکارم الاخلاق باب ۱۱ فصل ۱ فی عیادة المریض ص ۳۶۱ و ۳۶۲ .

عطر و فوائد طبّی

رسول خدا ﷺ :

بوی خوش ، قلب (یا روحیه) را تقویت می کند و بر نیروی جنسی می افزاید^{۵۴}.

امام صادق علیه السلام :

سه چیز است که خوراکی نیست و انسان را چاق می کند . . . لباس زیر کتانی ،

بویدن بوی خوش و نوره کشیدن^{۵۵}.

امیرالمؤمنین علیه السلام :

عطر و بوی خوش ، درمان کننده و نشاط آور است^{۵۶} .^{۵۷}

^{۵۴} . النبوی ﷺ :

إنّ الریح الطیبة تشدّ القلب و تزيد فی الجماع . کافی ج ۶ باب الطیب ص ۵۱۰ ح ۳

^{۵۵} . الصادق علیه السلام :

ثلاث لا یؤکلن و هنّ یسمنّ . . . استشعار الکتان و الطیب و النورة . . . کافی ج ۶ باب القدید ص ۳۱۵ ح ۷

^{۵۶} . العلوی علیه السلام : التطبیب نشرة . . . مکارم الأخلاق باب ۲ فصل ۱ فی التطبیب ص ۴۲

^{۵۷} . تذکر و توجه :

فوائدی که در برخی روایات در مورد عطر ذکر شده ممکن است اختصاص به عطرهایی داشته باشد که به روشهای طبیعی

ساخته می شوند و شاید این فوائد در استعمال اسانسها ثابت نباشد .

مثلاً جناب آقای دکتر غیاثالدین جزایری در مورد گل سرخ می فرماید :

همزمان با گرفتن گلاب در ایران قدیم ، گرفتن عطر آن نیز به روش قدیمی معمول گردید ، ولی تهیه اسانس گل سرخ در

اروپا در قرن پانزدهم شروع شد ، بوی این اسانس خیلی قوی است ولی پس از رقیق شدن مطبوع تر می گردد ، اسانس گل

سرخ مصرف درمانی ندارد ولی به علت داشتن بوی خوش در ساختن ترکیبات آرایشی مخلوط می گردد .

زبان خوراکیها ج ۳ عطر گل سرخ ص ۱۹

گلاب

چون که گل رفت و گلستان شد خراب
 بسوی گل را از چه جویم از گلاب
 من آبِ مقطرِ گل ، گلاب می باشم . . .
 من مقوی دماغ^{۵۸} و دهانه معده هستم . . .

بوییدن من برای تقویت قلب و رفع غشی و بیهوشی و تقویت دماغ و حواس باطنی
 سود فراوان دارد . . .

نوشیدن و بوییدن من مسکن درد سر می باشد مخصوصاً سردردی که در اثر استنشاق
 هوای کثیف و شنیدن جار و جنجال باشد^{۵۹}.

که پیامبر ﷺ :

همانا گلاب آب رو را زیاد می کند و فقر را برطرف می نماید^{۶۰}.

که هرکس گلاب بر رو بمالد در آن روز بد حالی و پریشانی و فقر به او نرسد و
 هنگام مالیدن گلاب بر صورت و دستها حمد خدا و صلوات بر پیامبر ﷺ بفرستد^{۶۱}.

^{۵۸} . دماغ : مغز سر .

^{۵۹} . زبان خوراکیها ج ۳ گلاب ص ۱۷ و ۱۸ .

^{۶۰} . النبوی ﷺ :

إن ماء الورد یزید فی ماء الوجه و ینفی الفقر . مکارم الأخلاق باب ۲ فصل ۱ فی الورد ص ۴۴

^{۶۱} . من مسح وجهه بماء الورد لم یصبه فی ذلک الیوم بؤس و لا فقر ، و من أراد التمسح بماء الورد فلیمسح به وجهه و یدیه

و لیحمد ربّه و لیصلّ علی النبی ﷺ . مکارم الاخلاق باب ۲ فصل ۱ فی الورد و ماء الورد ص ۴۴

آداب گل بویدن

کھ امام صادق علیه السلام :

هر گاه گلی را به شما بدهند آن را ببویید و بر دیدگان خود بگذارید که آن از بهشت آمده است ^{۶۲}.

کھ مالک جهنی گوید :

گلی را به امام صادق علیه السلام دادم ، آن را گرفتند و بویدند و بر هر دو دیده گذاشتند . سپس فرمودند :

هر کسی گلی را بگیرد و ببوید و بر دیدگان گذارد و بگوید :

اللهم صلّ علی محمد و آل محمد

هنوز آن گل بر زمین گذاشته نشده ، که گناهِش آمرزیده شود ^{۶۳}.

گل سرخ

کھ امام حسن مجتبی علیه السلام :

حضرت رسول صلی الله علیه و آله هر دو کف دست را از گل سرخ پُر کرده ، به من عطا نمودند و

^{۶۲} . الصادق علیه السلام :

إذا أتى أحدكم بريحان فليشمه وليضعه على عينيه فإنه من الجنة .

کافی ج ۶ باب الريحان ص ۵۲۵ ح ۲

^{۶۳} . قال مالک الجهنی :

ناولت أبا عبد الله شيئاً من الريحان فأخذه فشمه و وضعه على عينيه ثم قال :

من تناول ريحانة فشمها ووضعها على عينيه ثم قال :

اللهم صل علی محمد و آل محمد

مکارم الاخلاق باب ۲ فصل ۱ فی التطیب ص ۴۱ و ۴۲

لم تقع علی الأرض حتی یغفر له .

فرمودند :

این بهترین گل برای اهل دنیا و اهل آخرت است^{۶۴}.

پیامبر ﷺ :

هرکس می خواهد بوی مرا استشمام نماید ، گل سرخ را ببوید^{۶۵}.

معراج و گل سرخ

کمی زمانی که رسول خدا ﷺ را به معراج بردند ، زمین از رفتن آن حضرت محزون شد و به سبب آن در زمین کور^{۶۶} روید و زمانی که پیامبر ﷺ به زمین برگشتند ، زمین شاد شد و گل سرخ در آن روید ، پس هرکس می خواهد بوی پیامبر ﷺ را استشمام نماید گل سرخ را ببوید^{۶۷}.

معراج پیامبر ﷺ

کمی آیه اول : **سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا**

^{۶۴} . عن الحسن بن علي ع

أنه قال : حبانى النبى ﷺ بکلتا یدیه بالورد و قال : هذا سیّد ریحان أهل الدنيا و الآخرة .

مکارم الاخلاق باب ۲ فصل ۱ فى الورد و ماء الورد ص ۴۵

^{۶۵} . النبوى ﷺ :

من أراد أن یشم رائحة الورد الأحمر . مکارم الاخلاق باب ۲ فصل ۱ فى الورد و ماء الورد ص ۴۴

^{۶۶} . کور (کبر یا صف) : گیاهی است خاردار و پُرشاخ و برگ به صورت درختچه ... بیشتر در سنگلاخ ها می روید .

فرهنگ عمید

^{۶۷} . لما أسرى بالنبى ﷺ الى السماء حزنت الأرض لفقده و أنبتت الکبر فلما رجع إلى الأرض فرحت فأنبتت الورد . فمن أراد

أن یشم رائحة النبى ﷺ فلیشم الورد .

مکارم الاخلاق باب ۲ فصل ۱ فى الورد ص ۴۴ ، بحار الانوار ج ۷۶ باب ۲۴ ص ۱۴۶ و ۱۴۷ ح ۳

الَّذِي بَرَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ^{۶۸}.

که آیه دوم: عَمَّهُ شَدِيدُ الْقُوَى ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَى وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَى ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى أَفَتُمَرُونَهُ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَىٰ إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَىٰ لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَىٰ^{۶۹}.

حکمت معراج

۱. خداوند عزوجل خواست فرشتگان و ساکنان آسمان‌ها را به مشاهده پیامبر ﷺ شرافت دهد و آنان را گرامی بدارد.

۲. حق تعالی اراده نمود تا رسول الله ﷺ پس از بازگشتن از معراج، عجائب عظمت پروردگارش را برای دیگران بازگو نماید^{۷۰}.

^{۶۸}. سوره اسراء آیه ۱:

پاک و منزّه است خدایی که بنده‌اش را در یک شب، از مسجد الحرام به مسجد الأقصى - که اطراف آن را پر برکت ساخته‌ایم - برد، تا برخی از آیات خود را به او نشان دهیم، چرا که او شنوا و بیناست.

^{۶۹}. سوره نجم آیه ۵ تا ۱۸:

آن کس که قدرت عظیم دارد او را تعلیم داده است، کسی که توانایی فوق العاده دارد سلطه یافت. او در افق اعلیٰ قرار داشت نزدیک و نزدیک‌تر شد تا آن‌که فاصله‌اش به اندازه دو کمان یا کمتر گردید. به بنده‌اش وحی نمود آنچه وحی کرد، آنچه او دید قلبش انکار نکرد، آیا با او درباره آنچه دیده مجادله می‌کنید؟ و بار دیگر او را مشاهده کرد، نزد سدره المنتهی، که جنه المأوی در آن جاست، هنگامی که چیزی سدره المنتهی را پوشانده بود، چشم او هرگز منحرف نشد و طغیان نکرد (آنچه دید واقعیت بود)، او برخی از آیات و نشانه‌های بزرگ پروردگارش را دید.

^{۷۰}. ۷۰ عن یونس بن عبد الرحمن قال : قلت لأبي الحسن موسى بن جعفر عليهما السلام: لأى علة عرج الله بنبيه إلى السماء ومنها إلى

دیدگاه شیعه درباره معراج

✎ اصل معراج ، از ضروریات دین است و منکر آن از زمره مسلمین خارج می شود .
و آنچه شیعیان امامیه به آن معتقدند این است که معراج پیامبر ﷺ با بدن شریفشان
و در بیداری و به آسمان بوده ، نه با روح فقط و یا در خواب و یا فقط به مسجد
الأقصى^{۷۱} .

✎ بدان که به آیات کریمه و احادیث متواتره ثابت گردیده است که حق تعالی حضرت
رسول ﷺ را در یک شب از مکه معظمه به سوی مسجد اقصی و از آن جا به
آسمانها تا سدره المنتهی و عرش اعلا سیر فرمود . . .
و احادیث متواتره خاصه^{۷۲} و عامه^{۷۳} دلالت می کند که عروج آن جناب به بدن بود نه
به روح بی بدن ، و در بیداری بود نه در خواب^{۷۴} .

سدره المنتهی . . . فقال ﷺ :

. . . لکنه عزوجل أراد أن یشرف به ملائکته و سکان سماواته و یکرهمهم بمشاهدته و یرید من عجائب عظمته ما یخبر به بعد
هبوطه . . .
توحید صدوق باب ۲۸ ص ۱۷۰ ح ۵

✓ عن ثابت بن دینار قال :

سألت زین العابدین ﷺ . . . فلم أسری بنبیه محمد ﷺ إلى السماء قال : لیریه ملکوت السماء و ما فیها من عجائب صنعه
و بدائع خلقه . . .
أمالی صدوق م ۲۹ ح ۲۱

^{۷۱} . حق الیقین علامه شبّر جزء ۱ ص ۱۲۶

^{۷۲} . شیعه

^{۷۳} . سنّی

^{۷۴} . حیوة القلوب ج ۳ باب ۲۴ ص ۶۹۹ .

و انکار این مطلب یا تعبیر از آن به معراج روحانی یا بودن معراج در خواب^{۷۵}، برخاسته از تحقیق ناچیز در روایات ائمه طاهرین است و یا به خاطر بی‌دینی و ضعف یقین می‌باشد و یا وسوسه‌های گمراه‌کننده فلسفه بافان^{۷۶} او را فریب داده است^{۷۷}.

اگر معراج روحانی و یا در خواب می‌بود، کفار با آن شدت، آن را انکار نمی‌کردند، و از این طرف برخی از مسلمین نیز در صداقت حضرت تردید نکرده و

^{۷۵}. و لو كان مناماً، لكان قال: بروح عبده، و إلى روح عبده. الصحيح من سيرة النبي الأعظم ﷺ ج ۳ ص ۱۷

^{۷۶}. طباطبایی مؤلف المیزان می‌گوید:

ثم اختلفوا في كيفية الإسراء... والذي ينبغي أن يقال أن أصل الإسراء مما لاسبيل إلى إنكاره فقد نص عليه القرآن و تواترت عليه الأخبار عن النبي ﷺ و الأئمة من أهل بيته عليهم السلام.

و أما كيفية الإسراء فظاهر الآية و الروایات بما يحتف بها من القرائن ظهوراً لا يقبل الدفع أنه أسرى به من المسجد الحرام إلى المسجد الأقصى بروحه و جسده جميعاً.

و أما العروج إلى السموات فظاهر آيات سورة النجم كما سيأتي إن شاء الله في تفسيرها و صريح الروایات على كثرتها البالغة وقوعه، و لاسبيل إلى إنكاره من أصله، غير أنه من الجائز أن يقال بكونه بروحه!!!!

لكن لا على النحو الذي يراه القائلون به من كون ذلك من قبيل الأحلام و من نوع ما يراه النائم من الرؤى و لو كان كذلك لم يكن... بل ذلك... بعروجه ﷺ بروحه الشريفة إلى ما وراء هذا العالم المادى...

الميزان ج ۱۳ ص ۳۲ و ۳۳ ذیل آیه ۱ از سوره اسراء

^{۷۷}. و الآيات مع الأخبار تدل على عروجه ﷺ إلى بيت المقدس ثم منه إلى السماء في ليلة واحدة بجسده الشريف.

و إنكار ذلك أو تأويله بالمعراج الروحاني أو بكونه في المنام ينشأ إما من قلة التتبع في آثار الأئمة الطاهرين أو من فقد التدين و ضعف اليقين، أو الانخداع بتسويلات المتفلسفين.

و الأخبار الواردة في هذا المطلب لا أظن مثلها ورد في شيء من أصول المذهب.

مرآة العقول ج ۵ ص ۲۰۵. بحار الانوار ج ۱۸ ص ۲۸۹ (با اندکی تفاوت در عبارت)

و يجب عليك أن تقر بالمعراج الجسماني و أنه عرج ببدنه الشريف و تجاوز عن السموات، و لاتصغ إلى شبه الحكماء (فلاسفة) في نفى الخرق و الإلتيام على الأفلاك فإنها واهية ضعيفة، و المعراج من ضروريات الدين، و إنكاره كفر.

اعتقادات مجلسی ص ۱۶

منکر نمی‌شدند^{۷۸}.

☞ لفظ بعبدہ در آیه اسراء، بر جسمانی بودن معراج دلالت دارد^{۷۹} به دلیل آیه:

عَبْدًا إِذَا صَلَّى^{۸۰}

و قطعاً مقصود از عبد نماز خوان در آیه، فقط روح نمی‌باشد.

☑ مخالف معراج جسمانی، به روایت عایشه تمسک کرده^{۸۱} و معاویه نیز معراج را،

رؤیای صالحه می‌پندارد^{۸۲}.

☑ عبارت عرجت بروحه، در دعای ندبه مفاتیح الجنان نیز صحیح نیست، زیرا:

۱. در مزار کبیر ابن مشهدی^{۸۳} و زاد المعاد علامه مجلسی^{۸۴}، عرجت به نقل شده

است^{۸۵}. در دعایی دیگر نیز، عرجت به آمده است^{۸۵}.

^{۷۸}. و أيضاً لو كان دعوى النبى ﷺ المعراج فى المنام أو بالروح لما أنكره الكفرة غاية الإنكار، و لم يرتدّ بعض من أسلم تردداً منه فى صدق النبى ﷺ.

بحار الأنوار ج ۱۸ ص ۲۹۱

^{۷۹}. لفظ العبد إنما يطلق على الروح و الجسد معا.

الصحيح من سيرة النبى الأعظم ﷺ ج ۳ ص ۱۷

^{۸۰}. علق ۱۰: بندهای را، به هنگامی که نماز می‌خواند.

^{۸۱}. و يحتجون بما عن عائشه: ما فقدت جسد رسول الله ﷺ...

لماذا ينكرون أن يكون ذلك بالروح و الجسد معاً، فهو إما لعدم قدرتهم على تعقل ذلك، أو لأجل الحط من كرامة النبى

ﷺ... أو لعدم قدرتهم على إقناع الناس بأمر مبهم كهذا. الصحيح من سيرة النبى الأعظم ﷺ ج ۳ ص ۱۶ تا ۱۸

^{۸۲}. عن معاوية: أنها رؤيا صالحة. وحكى مثل ذلك عن الحسن البصرى.

الصحيح من سيرة النبى الأعظم ﷺ ج ۳ ص ۱۶

^{۸۳}. مزار الكبیر، دعای ندبه ص ۵۷۵.

^{۸۴}. زاد المعاد باب ۱۱ ص ۳۰۴.

^{۸۵}. بحار الأنوار ج ۹۰ باب ۶ ص ۳۰.

مصباح المتهدج ج ۱ ص ۳۲۶ صلاة أخرى للحاجة.

۳. و نیز عبارات ذیل در غیر دعاها شاهد صحّت عرجت به می باشد :

عرج بالنبی ﷺ إلى السماء^{۸۶}

یا عرج بی إلى السماء^{۸۷}

یا عرج بی إلى سماء الدنيا^{۸۸}

عرج الله بنبيه إلى السماء^{۸۹}

عرج به إلى السماء^{۹۰}

عرج به منه إلى السماء^{۹۱}

۴. در روایات فراوان این جملات نقل شده است :

لَمَّا صَعَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى السَّمَاءِ^{۹۲}

^{۸۶}. بصائر الدرجات ج ۱ النوادر من الابواب فی الولاية ص ۷۶

بحارالانوار ج ۳۹ ص ۹۸ ح ۱۰، ج ۲۶ ص ۳۰۷ ح ۷۱.

^{۸۷}. کافی ج ۳ ص ۴۸۳ و ۴۸۴ ح ۱

أمالی صدوق م ۲۲ ح ۳ و م ۷۰ ح ۷

توحید صدوق باب ۸ ص ۱۱۵ ح ۲۱

بحارالانوار ج ۲۶ ص ۳۰۷ ح ۶۹. و ج ۱۸ ص ۳۰۴ ح ۸، ص ۳۴۱ ح ۴۹، ص ۳۵۰ ح ۶۱، ص ۴۰۶ ح ۱۱۴، ص

۳۳۸ ح ۳۹.

^{۸۸}. بحارالانوار ج ۱۸ ص ۳۱۲ ح ۲۶.

^{۸۹}. بحارالانوار ج ۱۸ ص ۳۴۷ ح ۵۹.

^{۹۰}. أمالی صدوق م ۷۰ ح ۷

توحید صدوق باب ۸ ص ۱۱۴ ح ۲۱

بحارالانوار ج ۱۸ ص ۳۴۸ ح ۶۰.

^{۹۱}. بحارالانوار ج ۱۸ ص ۳۷۹ ح ۸۵.

أُسرى بى إلى السماء^{۹۳}

لَمَّا أُسرى برسول الله ﷺ إلى السماء^{۹۴}

لقد أُسرى ربى بى^{۹۵}

أُسرى بى ربى^{۹۶}

أُسرى به إلى السماء^{۹۷}

أُسرى بالنبى ﷺ إلى السماء^{۹۸}

أُسرى بنبيه محمد إلى السماء^{۹۹}.

☑ اگر فقط روح شریف پیامبر ﷺ به آسمان می‌رفت ، دلیلی برای ناراحتی زمین

باقی نمی‌ماند تا گیاه کور برویاند^{۱۰۰} و یا جهت شادی بازگشت رسول خدا ﷺ گل از

^{۹۲} . بحارالانوار ج ۱۸ ص ۳۰۳ ح ۷ .

^{۹۳} . کافی ج ۱ باب فی إبطال الرؤية ص ۱۱۹ ح ۸ و ج ۲ باب نسبة الإسلام ص ۷۳ ح ۳ . أمالی صدوق م ۳۴ ح ۱۲ و م ۷۲ ح

۱۷ و ۲۷ . توحید صدوق باب ۸ ص ۱۰۵ ح ۴ . أمالی مفید م ۲۲ ص ۱۷۳ ح ۳ . بحارالانوار ج ۱۸ ص ۳۰۵ تا ۴۰۹ ح

۱۱ ، ۴۵ ، ۴۶ ، ۵۰ ، ۵۲ ، ۶۴ ، ۶۸ ، ۷۴ ، ۷۸ ، ۸۰ ، ۹۷ ، ۱۰۳ ، ۱۱۲ ، ۱۱۳ ، ۱۱۵ ، ۱۱۶ ، ۱۱۹ و ۱۲۰ .

^{۹۴} . کافی ج ۳ ص ۳۰۲ باب بدء الأذان و الإقامة ح ۱ .

^{۹۵} . بحارالانوار ج ۱۸ ص ۳۰۷ ح ۱۵ .

^{۹۶} . بحارالانوار ج ۱۸ ص ۳۵۳ ح ۶۵ ، ص ۳۷۷ ح ۸۲ ، ص ۴۰۹ ح ۱۲۱ ،

^{۹۷} . أمالی صدوق م ۵۶ ح ۱۰ و م ۸۷ ح ۶ . بحارالانوار ج ۱۸ ص ۳۳۸ ح ۴۰ .

^{۹۸} . کامل الزیارات باب ۱۰۸ ص ۳۴۷ ح ۱۱ .

^{۹۹} . بحارالانوار ج ۱۸ ص ۳۴۷ ح ۵۷ .

^{۱۰۰} . روایت کور ، چند صفحه قبل ذکر شد .

گلش بشکفد و گل سرخ تولید کند ۱۰۱. ۱۰۲.

✓ فائده طبّی گل سرخ ۱۰۳.

۱۰۱. علاوه بر روایت رویدن کور، جهت تحقیق در این زمینه به روایات ذیل نیز مراجعه بفرمایید:

که... فتحوّلت الرّطبة نطفة فی صلبی فلما هبطت إلى الأرض... بحارالانوار ج ۸ ص ۱۹۰ ح ۱۶۵، ج ۱۸ ص ۳۵۱ ح ۶۱

که... فناولنی من ثمرها فأكلته، فحوّل الله ذلك ماء إلى ظهري... بحارالانوار ج ۱۸ ص ۳۱۵ ح ۲۷، ص ۳۶۴ ح ۶۸

که... فناولنی من رطبها فأكلته فتحوّل ذلك نطفة فی صلبی فلما أهبطت إلى الأرض...

توحيد صدوق باب ۸ ص ۱۱۵ ح ۲۱

عیون أخبارالرضا علیه السلام ج ۱ باب ۱۱ ح ۳

که... القميص الذي أُسرى به فيه... کافی ج ۱ باب ما عند الأئمة من سلاح رسول الله صلی الله علیه و آله و متاعه ص ۲۶۲ ح ۹

که... و حملت علی جناح جبرئیل حتی انتهیت إلى السماء السابعة...

احتجاج ج ۱ احتجاجه مع اربعین رجلاً من اليهود ص ۱۰۹

که... یا محمد إذا رجعت إلى الدنيا... بحارالانوار ج ۱۸ ص ۳۹۸ ح ۱۰۱

که... رفع عیسی بمدرعة صوف من غزل مریم و من نسج مریم و من خیاطة مریم فلما انتهى إلى السماء...

بحارالانوار ج ۱۴ ص ۲۳۸ ح ۹

۱۰۲. جهت کسب اطلاع بیشتر درباره معراج می توانید به کتب ذیل مراجعه بفرمایید:

✓ حیوة القلوب علامه مجلسی رحمته الله ج ۳ باب ۲۴ ص ۶۹۹ تا ۷۷۷.

✓ بحارالانوار علامه مجلسی رحمته الله ج ۱۸ ص ۲۸۲ تا ۴۱۰.

✓ الصحیح من سیرة النبی الأعظم صلی الله علیه و آله، سید جعفر مرتضی عاملی ج ۳ ص ۷ تا ۵۲.

۱۰۳. به عربی به من ورد الأحمر و به زبان فرنگی، رُز می گویند.

و با این که اسم من گل سرخ است معذک گونه های مختلف من به رنگ های گوناگون: سفید، زرد، صورتی، تا سرخ آتشین دیده می شود...

گل گلاب یکی از خوش بوترین انواع من بوده و به آن گل سرخ عطری، گل محمدی و گل سوری هم می گویند.

بویدن گل من مقوی قلب و دماغ بوده و خوردن آن جهت قلب و ریه و معده، جگر، کلیه، روده ها و رحم مفید بوده و مخصوصاً برای درمان خونریزی سینه نافع است.

خوردن شش گرم آن تب را پایین می آورد. برگرفته از زبان خوراکیها ج ۳ گل سرخ ص ۱۴ تا ۱۶

گل نرگس

پیامبر گرامس اسلام ﷺ :

دست کم هر روز یک بار یا هر هفته یک بار یا هر ماه یک بار یا هر سال یک بار یا در عمر یک بار گل نرگس را ببوید ، زیرا در قلب دانه‌ای از جنون یا جذام یا پیسی است و با بویدن گل نرگس از بین می‌رود^{۱۰۴}.

امام رضا علیه السلام :

بویدن گل نرگس را به تأخیر نینداز ، همانا بویدن آن مانع زکام و سرماخوردگی در فصل زمستان می‌شود^{۱۰۵} .^{۱۰۶}

عطر در اعتکاف

قول اول : برای معتکف بویدن عطریات مطلقاً چه از بویدنش لذت ببرد و چه لذت

^{۱۰۴} . النبوی صلی الله علیه و آله :

شموا النرجس فی الیوم مرّة و لو فی الأسبوع مرّة و لو فی الشهر مرّة و لو فی السنّة مرّة و لو فی الدهر مرّة فإنّ فی القلب حبة من الجنون و الجذام و البرص و شمّه یقلعها .
مرآة الکمال ج ۲ فصل ۷ مقام ۲ مورد ۹ ص ۵۵

^{۱۰۵} . الرضوی علیه السلام :

لا تؤخّر شمّ النرجس فإنّه یمنع الزکام فی مدّة أيام الشتاء .
مرآة الکمال ج ۲ فصل ۷ مقام ۲ مورد ۹ ص ۵۵

^{۱۰۶} . بویدن گل نرگس و مالیدن روغن آن (به بدن) ، فضائل بسیار دارد .

و زمانی که آتش برافروخته شد و حضرت ابراهیم علیه السلام را در آتش انداختند و حق تعالی آتش را بر او برود و سلام گردانید ، در میان آتش گل نرگس برای حضرت رویاند .

و از آن زمان گل نرگس به وجود آمد .

مکارم الاخلاق باب ۲ فصل ۱ فی النرجس ص ۴۵

للنرجس فضائل کثیره . . .

نبرد جایز نیست (بنا به فتوا یا احتیاط واجب)^{۱۰۷}.

قول دوم: برای معتکف در حال اعتکاف بوییدن عطریات در صورتی که از بوییدن آن لذت می برد جایز نیست . و کسی که فاقد حس بویایی است اثری برای او نیست (و تکلیفی ندارد)^{۱۰۸}.

بوی عطر دیگران در اعتکاف

س . در مساجد معمولاً غیر معتکفین عطر می زنند و گریزی از آن نیست ، وظیفه معتکف چیست ؟

آیت الله سید محمد شاهرودی :

چنانچه از نشستن کنار آنها قصد تلذذ نداشته باشد اشکالی ندارد .

آیت الله نورس همدانی :

در فرض سؤال اشکال ندارد ، اگر امکان دارد فاصله گرفته شود و استشمام نکند^{۱۰۹}.

^{۱۰۷} . منهای الصالحین آیت الله سیستانی ج ۱ م ۱۰۷۸ .

منهای الصالحین آیت الله تبریزی ج ۱ ص ۱۰۷۸ .

پاورقی کتاب عروة الوثقی آیت الله گلپایگانی ج ۲ احکام اعتکاف ص ۸۷ . الاحکام الواضحه آیت الله فاضل م ۱۱۰۹ .

^{۱۰۸} . تحریر الوسيلة امام ج ۱ فی احکام الاعتکاف ص ۲۸۲ .

و هدایة العباد آیت الله صافی گلپایگانی ج ۱ م ۱۴۱۹ .

منهای الصالحین آیت الله خویی ج ۱ م ۱۰۷۸ .

منهای الصالحین آیت الله وحید خراسانی ج ۲ م ۱۰۷۸ .

وسيلة النجاة آیت الله بهجت ج ۱ ما یحرم علی المعتکف ص ۳۳۶ .

زبدة الاحکام آیت الله اراکی ، احکام اعتکاف ص ۱۵۳

^{۱۰۹} . استفناء خصوصی کتبی از مراجع عظام تقلید .

معتکف و خرید و فروش عطر

خرید و فروش عطریات برای معتکف در حال اعتکاف جایز نیست ، هر چند اصل معامله انجام شده صحیح است^{۱۱۰}.

معتکف و مواد معطر

س . آیا معتکف می تواند از مواد شوینده معطر و خوشبو از جمله صابون مایع یا جامد ، شامپو ، خمیر دندان ، با قید خوشبو بودن استفاده نماید ؟

آیت الله سیستانی : می تواند .

آیت الله نوری همدانی : خیر جایز نیست .

آیت الله سیدمحمد شاهرودی :

أظهر جواز است . اگر برای تلذذ نباشد اشکال ندارد^{۱۱۱}.

عطر زدن در حال احرام

قول اول : بر مُحْرِم حرام است استعمال هر ماده ای که برای خوش بو کردن بدن یا لباس یا خوراک یا غیر آن ها مورد استفاده واقع شود .

^{۱۱۰} . العروة الوثقی با تعلیقه آیات عظام امام ، اراکی ، گلپایگانی ، خویی ، ج ۲ احکام اعتکاف ص ۸۷ الرابع و ص ۸۹ م ۸ ،

هدایة العباد آیت الله صافی گلپایگانی ج ۱ م ۱۴۲۰

منهاج الصالحین آیات عظام خویی ، تبریزی و سیستانی ج ۱ م ۱۰۷۸ و ۱۰۸۳

منهاج الصالحین آیت الله وحید خراسانی ج ۲ م ۱۰۷۸ و ۱۰۸۳

وسيلة النجاة آیت الله بهجت ج ۱ ما یحرم علی المعتکف ص ۳۳۶ .

الاحکام الواضحة آیت الله فاضل م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۳ .

^{۱۱۱} . استفتاء خصوصی کتبی از مراجع عظام تقلید .

چه استعمال به بوییدن باشد یا خوردن یا مالیدن یا رنگ کردن یا بخور دادن و احتیاط واجب است که از شامپو و صابون و سیگاری که بوی خوش دارد نیز اجتناب کند (بنابر فتوا یا احتیاط واجب)^{۱۱۲}.

قول دوم: این حکم در غیر زعفران و عود و عنبر و مشک و ورس ، مبنی بر احتیاط مستحب است^{۱۱۳. ۱۱۴}.

۱۱۵ خلو ق کعبه

قول اول: بنا بر مشهور استعمال خلو ق که کعبه معظمه را با آن خوش بو می کنند ، حرام نیست ، ولی چون معلوم نیست که خلو ق چیست ، احتیاط در اجتناب از بوی خوش آن است^{۱۱۶}.

قول دوم: این احتیاط لازم نیست^{۱۱۷. ۱۱۸}.

^{۱۱۲} . برگرفته از فتاوی امام ، رهبری و آیات عظام سیستانی ، گلپایگانی ، خوبی . صافی گلپایگانی ، مکارم ، اراکی ، نوری همدانی ، فاضل . (البته با اندکی تفاوت در عبارات)

^{۱۱۳} . آیت الله تبریزی و بهجت .

^{۱۱۴} . مدرک قول اول و دوم : مناسک حج مطابق با فتاوی مراجع معظم تقلید ص ۲۰۶

عزیزانی که خواهان تفصیل بیشتر یا آشنایی با مسائل اختلافی این بخش هستند می توانند به منابع ذیل مراجعه فرمایند :

الف . مناسک حج مطابق با فتاوی مراجع معظم تقلید ص ۲۰۶ تا ۲۱۰ (تهیه و تنظیم : محمد رضا محمودی) .

ب . مناسک مصور حج ص ۸۶ . (تدوین : محمدحسین فلاح زاده)

ج . مناسک مصور عمره مفرده ص ۶۶ (تدوین : محمد حسین فلاح زاده)

^{۱۱۵} . خلو ق : عطری که از زعفران و غیر آن گرفته شده و برای نظافت یا معطر کردن کعبه استفاده می شود .

^{۱۱۶} . امام ، رهبری ، آیات عظام گلپایگانی ، صافی گلپایگانی ، مکارم ، اراکی ، نوری همدانی .

^{۱۱۷} . آیات عظام خوبی ، تبریزی ، سیستانی ، فاضل .

عطر و میت

🔖 واجب است میت را سه غسل بدهند :

۱. با آبی که با سدر^{۱۱۹} مخلوط باشد .

۲. با آبی که با کافور^{۱۲۰} مخلوط باشد .

۳. با آب خالص^{۱۲۱} .

🔖 بعد از غسل واجب است میت را حنوط کنند یعنی به پیشانی و کف دست‌ها و سر

زانوها و سر دو انگشت بزرگ پاهای او کافور بمالند^{۱۲۲} .

و مستحب است به سر بینی میت هم کافور بمالند^{۱۲۳} .

^{۱۱۸} . مدرک قول اول و دوم : مناسک حج مطابق با فتاوی مراجع معظم تقلید ص ۲۰۹

^{۱۱۹} . سدر : درخت کنار ، شجر النبق ، درختی است گرمسیری که بسیار تناور می‌شود و بلندی‌اش تا ۴۰ متر می‌رسد .

می‌گویند تا سه هزار سال عمر می‌کند ...

برگ آن را پس از خشک کردن می‌سایند و در حمام بدن خود را با آن شستشو می‌دهند ، برای تمیز کردن پوست بدن و

تقویت موی‌ها و جلوگیری از ریزش مو نافع است .
فرهنگ عمید

^{۱۲۰} . کافور : دارویی خوشبو و سفید صدفی ، دارای بوی قوی و نافذ و اثر ضدعونی کننده است .
برگرفته از فرهنگ عمید

^{۱۲۱} . توضیح المسائل مراجع ، ج ۱ م ۵۵۰

رساله آیت الله وحید خراسانی م ۵۵۶ .

^{۱۲۲} . توضیح المسائل مراجع ، ج ۱ م ۵۸۵ :

و آیات عظام گلپایگانی ، صافی گلپایگانی و مکارم شیرازی می‌فرمایند : علاوه بر مالیدن کافور در این چند موضع

بنابراحتیاط واجب مقداری کافور هم بگذارند .

و آیت الله سیستانی می‌فرمایند : ... کافور بزنند به طوری که مقداری از کافور در آن جا باقی بماند هر چند به غیر مالیدن

و مسح باشد .
توضیح المسائل مراجع ، ج ۱ م ۵۸۵

^{۱۲۳} . توضیح المسائل مراجع ج ۱ م ۵۸۵ ، رساله آیت الله وحید خراسانی م ۵۹۰

و بعید نیست استحباب مالیدن کافور به زیر بغل ، گودی زیر گردن ، کشاله ران ، کف دو پا ، پشت دو دست ، جمیع مفاصل و هر جا از اعضای بدن که بوی بد در آن باشد^{۱۲۴}.

☞ مستحب است بر روی کفن ، کافور بریزند و آن را با کافور خوشبو نمایند^{۱۲۵}.

تذکر:

کسی که برای حج یا عمره احرام بسته است اگر در حال احرام بمیرد غسل دادن او با آب کافور و حنوط کردن او جایز نیست^{۱۲۶، ۱۲۷}.

عطر زدن به میت

قول اول: مکروه است میت را با مشک و عنبر و عود و عطرهاى دیگر خوشبو کنند یا برای حنوط اینها را با کافور مخلوط نمایند^{۱۲۸}.

قول دوم: احتیاط واجب آن است که میت را با مشک و عنبر و عود و عطرهاى دیگر خوشبو نکنند و نیز اینها را با کافور هم مخلوط ننمایند^{۱۲۹، ۱۳۰}.

^{۱۲۴} آیات عظام اراکی ، خویی ، گلپایگانی ، سیستانی : العروة الوثقی ج ۱ احکام اموات ، حنوط .

^{۱۲۵} العروة الوثقی ج ۱ فی مستحبات الکفن ، بقیة المستحبات ، السادس .

^{۱۲۶} این مسأله دارای جزئیاتی می باشد لطفاً به متن رساله فارسی مراجعه فرمایید .

^{۱۲۷} توضیح المسائل مراجع ج ۱ م ۵۵۳ و ۵۸۸ .

رساله آیت الله وحید خراسانی م ۵۵۹ و ۵۹۳ .

^{۱۲۸} مرحوم امام ، آیات عظام اراکی ، گلپایگانی و سیستانی .

^{۱۲۹} آیات عظام خوئی ، تبریزی ، وحید خراسانی ، فاضل لنکرانی و مکارم شیرازی .

^{۱۳۰} منابع قول اول و دوم : توضیح المسائل مراجع ج ۱ م ۵۹۰ . رساله آیت الله وحید خراسانی م ۵۹۵ . العروة الوثقی ج ۱ فی

مکروهات الکفن ، الرابع . و فی الحنوط م ۴ .

عطر زدن بانوان

پیامبر اسلام ﷺ نسبت به استعمال عطر، میان زن و مرد فرقی گذاشته‌اند.

می‌فرمایند:

عطر زنان رنگش آشکار و بویش پنهان است و عطر مردان بویش آشکار و رنگش

ناپیدا است.^{۱۳۱}

نکته ظریف این جاست که رنگ، قابلیت پوشاندن از نامحرم را دارد^{۱۳۲} ولی پوشاندن

بوی عطر ممکن نیست.

عطر و نامحرم

س. آیا برای زن جایز است که عطر بزند و از منزل بیرون رود؟

ج. در روایات متعددی از این معنا نهی شده و ظاهر بعضی از آنها حرمت است.^{۱۳۳}

س. عطر زدن و استعمال بوی خوش برای آقایان و بانوان در صورتی که به مشام

نامحرم برسد، چگونه است؟

ج. برای بانوان جایز نیست.^{۱۳۴}

^{۱۳۱}. النبوی ﷺ:

طیب النساء ما ظهر لونه و خفی ریحہ و طیب الرجال ما ظهر ریحہ و خفی لونه . کافی ج ۶ باب الطیب ص ۵۱۲ ح ۱۷

^{۱۳۲}. و رنگ آرایش بانوان، نباید توجّه نامحرم را جلب نماید، لذا باید آن را بپوشانند.

^{۱۳۳}. آیت الله مکارم شیرازی، استفتائات جدید ج ۱ ص ۲۳۱ س ۷۹۷.

^{۱۳۴}. آیت الله نوری همدانی، هزار و یک مسأله فقهی ج ۱ ص ۳۰۸ س ۱۰۳۳.

شرایط عطر زدن بانوان

آیت الله مکارم شیرازی :

عطر زدن زنان در برابر نامحرم اشکال دارد^{۱۳۵}.

آیت الله سیستانی :

زنی که عطر زده و بوی آن به مشام نامحرم می‌رسد در صورتی که این عمل منجر به تحریک شهوت و گناه انداختن مردان نامحرم گردد یا زن به قصد تحریک شهوت مردان و به فتنه و فساد انداختن آنان خود را معطر نماید جایز نیست و در غیر این صورت جایز است^{۱۳۶}.

رهبری :

در صورتی که عطر زدن موجب جلب توجه نامحرم یا خوف به گناه و فساد افتادن گردد جایز نیست و در غیر این صورت شرعاً حرام نیست^{۱۳۷}.

امام و آیت الله اراکی :

عطر زدن اشکال ندارد ولی اگر عطر زدن بانوان موجب مفسده و تحریک باشد جایز نیست^{۱۳۸}.

س . خوش بو کردن زن برای محارم و غیر شوهر صحیح است ؟

^{۱۳۵} . احکام روابط مرد و زن ص ۱۲۷ پاورقی مسأله ۱۳۷ .

^{۱۳۶} . الفقه للمغربین ، شؤون النساء م ۵۰۴ .

^{۱۳۷} . توضیح المسائل مراجع ج ۲ احکام ازدواج ص ۴۴۹ .

^{۱۳۸} . احکام روابط زن و مرد س ۱۳۷ .

ج . خوشبو کردن زن در منزل خودش ، اشکال ندارد و لو این که محارم در منزل باشند ولی زن نباید با این حالت از منزلش بیرون برود^{۱۳۹}.

عطر و ادکلن ملایم

س . آیا استعمال عطر و ادکلن ملایم برای خانمها در مجامع عمومی و در حضور نامحرم حرام است ؟

آیا استفاده از کرمها و یا ضد بوی بغل که دارای بوی ملایمی است شامل حکم فوق می شود ؟

ج . از هر چه سبب جلب توجه نامحرم شود باید اجتناب شود^{۱۴۰}.

بیان یک نکته

وجه حرمت یا کراهت عطر زدن بانوان در حال خارج شدن از منزل ، ممکن است از آیه کریمه قرآن (آیه حجاب و زینت) هم استفاده شود . زیرا عطر ، زینت زن است و خداوند متعال درباره زینت می فرماید :

وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ...

غسل به جهت استعمال عطر

☞ مستحب است زنی که خود را برای غیر شوهرش خوشبو و معطر کرده است غسل

^{۱۳۹} . آیت الله تبریزی ، استفتائات جدید ج ۱ س ۱۶۱۶ .

^{۱۴۰} . آیت الله بهجت ، استفتائات ج ۴ ص ۲۰۹ س ۵۳۵۲ .

^{۱۴۱} . نور ۳۱ : زنان مؤمنه نباید زینت‌هایشان را آشکار سازند مگر برای شوهر و محارمشان مثل پدر و ...

نماید^{۱۴۲}.

س. اگر زنی خود را برای غیر شوهر خوشبو کرد آیا غسل لازم است؟

ج. در فرض سؤال مستحب است غسل کند^{۱۴۳}.

✍ امام صادق علیه السلام:

هر زنی که برای غیر شوهر خود را معطر کند، نمازش مقبول واقع نمی‌شود^{۱۴۴} تا

این که به خاطر عطر زدن غسل کند همان گونه که غسل جنابت می‌کند^{۱۴۵}.

عطر زدن سبب لعنت

✍ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله:

هر زنی که عطر بزند و از منزلش خارج شود تا وقتی که به خانه‌اش برگردد لعنت

می‌شود^{۱۴۶}.

عطر و عده وفات

✍ زن در عده وفات شوهر واجب است زینت را ترک کند و منظور از زینت، هم

^{۱۴۲} . العروة الوثقی ج ۱ فی الأغسال الفعلية ص ۳۴۵ .

^{۱۴۳} . آیت الله فاضل لنکرانی، جامع المسائل ج ۲ ص ۷۵ س ۱۷۳ .

^{۱۴۴} . یعنی تارک نماز محسوب نمی‌شود، نمازش صحیح است، لکن اجر و پاداشی به او نمی‌دهند .

^{۱۴۵} . ایما امرأة تطیبت لغير زوجها لم تقبل منها صلاة حتی تغتسل من طیبها کغسلها من جنابتها . کافی ج ۵ ص ۵۰۷ ح

^{۱۴۶} . عن أبي عبد الله عليه السلام قال : قال رسول الله صلى الله عليه وآله :

أى امرأة تطیبت ثم خرجت من بيتها فهى تلعن حتى ترجع إلى بيتها متى ما رجعت .

زینت در بدن است مانند :

عطر زدن و سرمه کشیدن و حنا کردن و آرایش نمودن

و هم زینت در لباس مانند :

لباس سرخ و زرد و امثال این‌ها^{۱۴۷}، و زیورآلات زنانه بکار بردن^{۱۴۸}.

س . اگر زن در عده وفات زینت کند آیا لازم است دوباره عده نگه دارد یا نه ؟

ج . ترک زینت شرط در عده نیست بلکه فقط حکم تکلیفی است .

پس اگر از روی معصیت یا فراموشی یا ندانستن مسأله در تمام ایام عده زینت کند

لازم نیست عده را از سر بگیرد یا اگر در بعض ایام عده زینت نمود لازم نیست آن

مقدار را از سر بگیرد^{۱۴۹}.

^{۱۴۷} . حتی گاهی لباس سیاه هم لباس زینتی است به خاطر کیفیت برش پارچه آن یا به جهت بعض خصوصیات موجود در آن .

^{۱۴۸} . و به طور کلی زن در ایام عده وفات باید تمام چیزهایی را که در عرف محل خود زینت محسوب می‌شود یا برای شوهر در

اوقات مناسب مانند عید و عروسی و غیره به آن‌ها زینت می‌نموده ترک کند .

این به حسب اشخاص و زمان‌ها و شهرها و فرهنگ‌ها و رسوم تفاوت دارد و لازم است در هر شهری آنچه متعارف برای

زینت در آن شهر است ملاحظه شود .

بله نظافت بدن و لباس و سر را شانه زدن و ناخن گرفتن و حمام رفتن اشکال ندارد .

همچنین پهن کردن فرش‌های فاخر در منزل و سکنی گزیدن در منازل مزین و زینت نمودن فرزندان اشکال ندارد .

^{۱۴۹} . برگرفته از :

مجمع المسائل آیت الله گلپایگانی ج ۲ ص ۲۶۱ حداد

منهاج‌الصالحین آیات عظام خویی و تبریزی ج ۲ م ۱۴۵۲

منهاج‌الصالحین آیت الله وحید ج ۳ م ۱۴۵۲

حکم اسانس و ادکلن

☞ روغن و عطریات خارجه مادامی که علم به نجاست آنها نیست محکوم به طهارت هستند و معامله آنها مانعی ندارد^{۱۵۰}.

س . آیا ادکلن‌هایی که در بازار است و یا از خارج وارد می‌کنند در صورتی که ندانیم الکل آن چه نوعی است ، نجس است یا پاک ؟

ج . پاک است^{۱۵۱}.

س . الکل و ادکلن و غیره که نجاستشان ثابت نیست چه حکمی دارد ؟ همچنین استفاده از آنها ؟

ج . اگر مشکوک باشد که از مسکر مایع بالإصالة^{۱۵۲} گرفته شده یا نه محکوم به

منهاج الصالحین آیت الله سیستانی ج ۳ م ۵۸۳ و ۵۸۴ .

تحریر الوسیله ج ۲ ص ۳۰۲ م ۴ و ۵

هدایة العباد آیت الله گلپایگانی ج ۲ م ۱۴۲۶ و ۱۴۲۷

هدایة العباد آیت الله صافی گلپایگانی ج ۲ ص ۵۰۲ م ۴ و ۵

۱۵۰ . آیت الله بروجردی ، استفتائات ج ۲ ص ۸ س ۱۱ .

۱۵۱ . استفتائات ، پرسش و پاسخ از محضر آیت الله خویی ص ۲۰ س ۴۲ .

۱۵۲ . مسکر : مست کننده

بالإصالة : در اصل . یعنی شیء جامد مست کننده حرام است ولی نجس نیست ، هر چند بعد آن را تبدیل به مایع کرده باشند . ولی اگر شیء مست کننده از ابتدا مایع بوده ، علاوه بر حرام بودن ، نجس هم می‌باشد ، هر چند بعد تبدیل به جامد شده باشد .

طهارت است^{۱۵۳}.

س . عطرهایی مثل ادکلن که مقداری الکل دارند ، در غیر موردی که یقین به نجاست آن داشته باشیم ، پاک هستند ؟

ج . پاک است^{۱۵۴}.

س . ادکلن و تافت برای سر از نظر نجاست چه حکمی دارد ؟

ج . ادکلن محکوم به طهارت است^{۱۵۵}.

س . استعمال ادکلن اعم از داخلی و خارجی ، جایز است یا نه ؟

ج . حقیر از مواد آن اطلاع ندارم بلی اگر علم نداشته باشید که از چیز نجس ساخته شده یا با نجسی ملاقات نموده ، محکوم به طهارت است^{۱۵۶}.

س . استفاده از ادکلنی که می گویند در آن الکل به کار رفته است چه حکمی دارد ؟

ج . از آن اجتناب کنید^{۱۵۷}.

^{۱۵۳} . آیت الله صافی گلپایگانی ، جامع الأحکام ج ۱ ص ۴۷ س ۱۵۲ .

^{۱۵۴} . آیت الله تبریزی ، استفتائات ج ۲ ص ۲۴ س ۷۵ .

^{۱۵۵} . استفتائات ، پرسش و پاسخ از محضر آیت الله خویی ص ۲۱ س ۴۳ .

^{۱۵۶} . آیت الله گلپایگانی ، مجمع المسائل ج ۱ ص ۴۷ س ۸۱ .

^{۱۵۷} . آیت الله سید محمد شاهرودی ، استفتائات ص ۲۵ س ۸۵ .

حکم الکل

☞ الکل ، چه صنعتی ، چه طبی ، به تمام اقسامش پاک است^{۱۵۸}.

☞ الکل‌هایی که ذاتاً قابل شرب نیست یا جنبه سمّی دارد ، نجس نیست ، ولی هرگاه آن را رقیق کنند و مشروب و مسکر باشد ، نوشیدنش حرام است و احتیاطاً حکم نجس دارد^{۱۵۹}.

س . آیا الکل نجس است یا طاهر ؟

ج . الکل و هر نوع مایع دیگری که اگر انسان آن را بخورد او را مست می‌کند ، نجس است^{۱۶۰}.

الکل سفید

☞ الکل سفید و طبی که الکل خالص می‌باشد و مصارف طبی دارد پاک می‌باشد . مگر این‌که از شراب و فقاع گرفته شده باشد که در این صورت نجس است . . .^{۱۶۱}

س . آیا الکل سفید خالص ، که مسکر است و برای مصارف پزشکی مورد مصرف

^{۱۵۸} . آیت الله سیستانی توضیح المسائل مراجع ج ۱ ص ۸۸ .

الفقه للمغتربین فصل ۳ ص ۸۲ م ۳۷ : الکحول بجميع انواعه ، سواء المتخذ من الأخشاب أم من غيرها ، طاهر غیر نجس ، فالأدوية و العطور و المأكولات المحتوية على الکحول طاهرة . . .

^{۱۵۹} . آیت الله مکارم شیرازی ، توضیح المسائل مراجع ج ۱ ص ۸۸ .

تمام الکل‌هایی که درجه غلظت آن بالاست و به خاطر غلظت آن قابل شرب نیست ، هر چند مواد سمّی در آن نباشد پاک است و فرقی میان الکل طبی و صنعتی از این نظر نیست ، اما الکل‌هایی که درجه غلظت آن‌ها در حدی است که قابل شرب است از نظر طهارت اشکال دارد .

استفتائات جدید آیت الله مکارم ج ۲ ص ۳۸ س ۴۰

^{۱۶۰} . آیت الله سید محمد شاهرودی ، استفتائات ص ۲۴ س ۸۴ .

^{۱۶۱} . آیت الله فاضل لنکرانی ، رساله توضیح المسائل ص ۲۲ م ۱۱۸ .

قرار می‌گیرد ، نجس است و باید از آن پرهیز کرد ؟

ج . الکل‌هایی که به صورت فعلی قابل شرب نیست و باید آن را رقیق کرد نجس نمی‌باشد ، ولی اگر به صورت کنونی‌اش قابل شرب باشد نجس است (بنابر احتیاط واجب) و اگر مشکوک باشد آن نیز پاک است^{۱۶۲}.

س . آیا الکل طبی که یک ذره‌اش مست کننده است پاک است ؟

ج . الکل طبی پاک است^{۱۶۳}.

✓ یک استفتاء دیگر^{۱۶۴}.

الکل سفید در ادکلن و مواد آرایشی

س . اگر الکل سفید را در ادکلن‌ها و مواد آرایشی به کار برند ، با توجه به این‌که مواد شیمیایی دیگری نیز به این‌گونه کالاها اضافه می‌کنند و در نتیجه مثل الکل

^{۱۶۲} . آیت الله مکارم شیرازی ، استفتائات جدید ج ۲ ص ۳۹ و ۴۰ س ۴۲ .

^{۱۶۳} . آیت الله تبریزی ، استفتائات جدید ج ۱ ص ۲۷ و ۲۸ س ۹۴ .

^{۱۶۴} . س . الکل سفید که برای تزریقات در درمانگاه‌ها و بیمارستان‌ها به کار می‌رود پاک است یا خیر ؟

آیت الله سیستانی : پاک است .

آیت الله صافی گلپایگانی : اگر در ترکیب آن الکل مست کننده نجس وجود داشته باشد نجس است و اگر مشکوک باشد ، محکوم به طهارت است .

آیت الله تبریزی : محکوم به طهارت است .

مقام معظم رهبری : اگر معلوم نیست در اصل از اقسام مایعات مست کننده باشد محکوم به طهارت است .

آیت الله مکارم شیرازی : آری پاک است .

آیت الله بهجت : اگر مسکر مایع بالإصالة است ، نجس است .

آیت الله فاضل لنکرانی : پاک است .

صنعتی ، قابلیت شرب ندارند ، محکوم به طهارت هستند ؟

ج . اگر بدون آن مواد قابل شرب است و مایع مست کننده محسوب می شود نجس است (بنا بر احتیاط واجب)^{۱۶۵}.

الکل صنعتی

☞ الکل صنعتی که همان الکل سفید به اضافه مقداری مواد سمّی است و کاربرد صنعتی دارد پاک می باشد^{۱۶۶}.

☞ الکل صنعتی که . . . اگر انسان نداند از چیزی که مست کننده و روان است درست کرده اند ، پاک می باشد^{۱۶۷}.

☞ الکل صنعتی طبی پاک است ولی مشروبات الکلی مست کننده اشکال دارد^{۱۶۸}.

☞ الکل طبی صنعتی پاک است زیرا با قطع نظر از ماده رنگی ، قابل شرب نیست ، نوعی سم محسوب می شود ، بنابراین أدله مسکر مایع ، شامل آن نمی شود^{۱۶۹}.

✓ چند استفتاء دیگر^{۱۷۰}.

^{۱۶۵} . آیت الله مکارم شیرازی ، استفتائات جدید ج ۲ ص ۴۰ س ۴۳ .

^{۱۶۶} . آیت الله فاضل لنکرانی ، رساله توضیح المسائل ص ۲۲ م ۱۱۸ .

^{۱۶۷} . توضیح المسائل مراجع ج ۱ ص ۸۸ م ۱۱۲ .

^{۱۶۸} . آیت الله مکارم شیرازی ، استفتائات جدید ج ۱ ص ۳۲ س ۵۰ .

^{۱۶۹} . آیت الله مکارم شیرازی ، استفتائات جدید ج ۱ ص ۳۱ س ۴۸ .

^{۱۷۰} . س . الکل سفید و الکل صنعتی ، از نظر مصرف زخم های روی جلد پوست بدن و تزریقات چه صورت دارد ؟ هنگام نماز

شستشو شود یا با همان حال می شود نماز خواند ؟

ج . اگر علم به این که از مسکر مایع ساخته شده نداشته باشید ، اشکال ندارد و هر چند شستن آن برای نماز مطابق با

✓ و تحقیق و بررسی بیشتر^{۱۷۱}.

الکل اتیلیک و الکل متیلیک

الکل (Alcool) مأخوذ از الکحل عربی، مایعی است فرّار، دارای طعم تند و سوزان و بر دو قسم است:

یکی الکل اتیلیک که در تمام نوشابه‌های خمیری شراب و عرق و امثال آنها موجود است و از شراب انگور یا کشمش گرفته می‌شود و مایعی است بی‌رنگ با بوی

احتیاط است. آیت الله صافی گلپایگانی، جامع الأحکام ج ۱ ص ۴۷ س ۱۵۰

س. الکل صنعتی پاک است و قسم دیگری از الکل است که سفید است و به آن الکل متیلیک می‌گویند، آیا آن هم پاک است؟

ج. فرقی بین آن دو نیست. آیت الله اراکی، استفتائات، طهارت ص ۸ س ۴

س. آیا الکل زرد و سفید نجس است؟ ج: الکل صنعتی و الکل‌هایی که در مداوا و آمپول زدن و امثال آن به کار می‌رود، نجس نیست. آیت الله فاضل لنکرانی، جامع المسائل ج ۱ ص ۴۰ س ۷۳

س. الکل صنعتی و الکل طبی، شامل ماده اصلی سکر آور شراب یعنی الکل می‌باشد، و اگر کسی این‌ها را بخورد حالت مستی پیدا می‌کند، در فرض سؤال که الکل مایع می‌باشد آیا نجس است؟

ج. اولاً: از قرار معلوم، الکل، مسکر بالفعل (در مقابل مسکر بالقوة) نیست و بدون امتزاج با آب و تنزّل درجه غلظت آن مسکر نمی‌شود، لذا این گونه مسکریّت سبب حکم به نجاست آن نمی‌شود و می‌توان گفت ادله مربوطه به خمر و مسکر اختصاص دارد به مسکراتی که به طور طبیعی و متعارف قابل شرب و موجب سکر می‌شود و از الکل که از مستحذات است انصراف دارد و شامل آن نمی‌شود.

ثانیاً: به طوری که افراد مطلع که مصرف کنندگان خمر و الکل را دیده‌اند می‌گویند:

سکر حاصل از خمر، سکر به خصوصی است و هرگز آن نوع سکر با مصرف الکل حاصل نمی‌شود، بلکه مصرف آن، تنها موجب نوعی اغماء و مسمومیت و تخدیر می‌شود.

بنابراین بین آنها اختلاف ماهوی و ذاتی وجود دارد اگر چه از لحاظ شیمیایی عنصر مشترکی داشته باشند، لذا الکل محکوم به طهارت است و بر فرض شک هم، اصالة الطهارة جاری است.

آیت الله فاضل لنکرانی، جامع المسائل ج ۲ ص ۴۶ س ۷۸

مطبوع و طعم تند ، در مجاورت هوا با شعله آبی کم رنگ می‌سوزد و بیشتر به صورت مشروبات الکلی مصرف می‌شود ، در داروخانه‌ها نیز به کار می‌رود و آن را الکل سفید هم می‌گویند .

دیگر الکل متیلیک که از تقطیر چوب به دست می‌آید و آن را عرق چوب یا الکل چوب یا الکل صنعتی هم می‌گویند ، قابل شرب نیست و در صنعت و طب به کار می‌رود .

محمد زکریای رازی نخستین کسی است که از تقطیر شراب الکل گرفت و آن را الکل نامید^{۱۷۲} .

الکل تقطیری و حکم آن

س . الکل را می‌توان از تقطیر مشروبات الکلی نیز به دست آورد . این‌چنین الکل چه حکمی دارد ؟

ج . آن‌چه از تقطیر مشروبات الکلی به دست می‌آید همان حکم را دارد^{۱۷۳} .^{۱۷۴}

☞ تحقیق و بررسی بیشتر ضمن یک استفتاء^{۱۷۵} .

^{۱۷۲} . فرهنگ عمید .

^{۱۷۳} . آیت الله مکارم شیرازی ، استفتانات جدید ج ۲ ص ۳۸ س ۴۰ .

^{۱۷۴} . جهت روشن تر شدن حکم تقطیر مایعات نجس یا منتجس می‌توانید به کتاب عروة الوثقی ج ۱ مطهرات ، الخامس : انقلاب

م ۳ و تعلیقه‌های آن مراجعه فرمایید .

^{۱۷۵} . س . در مورد الکل صنعتی می‌فرمایید :

اگر انسان نداند مست کننده است و نداند که آن را از چیز مست کننده روان درست کرده‌اند پاک است .

در این‌جا از نظر موضوع ، به طوری که از کتاب‌های علمی جدید و از دکتر داروساز و اهل اطلاع به دست آورده‌ایم به

الکل مشکوک

س . اگر ندانیم الکی از مشروبات الکی تهیه شده است یا از طرق دیگر ، آیا این الکل پاک است ؟

ج : با شرایطی که در بالا گفته شد پاک است ^{۱۷۶}.

نجاست مشروبات الکی

☞ شراب (خمر) چنانچه به خودی خود روان باشد نجس است ^{۱۷۷}.

☞ خیران خادم می گوید :

طور کلی الکل صنعتی که برای رنگ کردن و سوزاندن و الکل طبی که برای ضد عفونی و تزریقات و مخلوط در دارو و شربت‌ها به کار می‌رود و ادکلن که برای آرایش به کار می‌رود و الکل مخلوط دارد ، در همه این‌ها ۸۰ و ۹۰ درجه و سمّی و مهلک می‌باشد بنابراین بدون علاج و مخلوط کردن ، مسکر نیست .
ولی در این جا یک مسأله باقی می‌ماند که به آن کمتر توجه شده و آن این‌که به طور تحقیق این الکل سمّی را به وسیله تبخیر از الکل مست کننده می‌گیرند و الکل مسکر را تبخیر می‌کنند و بخار آن مجدداً متقاطر شده و به صورت الکل مهلک درمی‌آید .

با توجه به این موضوع ، استحاله مسکر به بخار را اگر از مطهرات بدانیم و به عبارت علمی استصحاب نجاست را در بخار به واسطه تعدّد موضوع جاری ندانیم و اصالة الطهارة جاری کنیم حکم به طهارت مانعی ندارد ، زیرا بخار طاهر است و الکل سمّی از این بخار گرفته شده و مسکر هم نیست .

ولی روی فتوای جناب عالی که در مایعات متقاطره از نجس و متنجس می‌فرمایید اقوی نجاست است حکم به طهارت الکل مشکل می‌شود بلکه باید روی این موضوع و روی فتوای جناب عالی گفت نجس است مگر این‌که وجه دیگر به نظر حضرت عالی بیاید لذا روی فرض مذکور در الکل ، حکم آن را بیان فرمایید .

ج . اشکالی که حقیر در مایعات متقاطره دارم در این مورد نیز جاری است و حکم به طهارت ، مشکل است .

آیت الله گلپایگانی ، مجمع المسائل ج ۱ ص ۳۶ س ۳۷

^{۱۷۶} . آیت الله مکارم شیرازی ، استفتائات جدید ج ۲ ص ۳۸ س ۴۰ .

^{۱۷۷} . توضیح المسائل مراجع ج ۱ نجاسات ، شراب ، م ۱۱۱ .

ضمن نامه‌ای از امام علیه السلام پرسیدم :

لباسی که شراب و گوشت خوک به آن برخورد نموده ، می شود در آن نماز خواند ؟

... حضرت در پاسخ نوشت :

در لباس ، نماز نخوان ، زیرا آن ^{۱۷۸} رجس است ^{۱۷۹}.

کے شخصی از امام صادق علیه السلام پرسید :

لباس را به کسی عاریه داده که یقین دارد شراب خوار است ، بعد از این که لباس را

بازگرداند ، قبل از شستشو می تواند در آن نماز بخواند ؟

امام علیه السلام فرمود : تا لباس را نشسته در آن نماز نخواند ^{۱۸۰}.

کے و روایت یونس ^{۱۸۱}.

کے و روایت علی بن مهزیار ^{۱۸۲}.

^{۱۷۸} . ممکن است ضمیر به لباس بازگردد و یا به شراب و گوشت خوک .

^{۱۷۹} . عن خیران الخادم قال :

کتبت إلی الرجل علیه السلام أسأله عن الثوب یصیبه الخمر و ... أیصلی فیہ أم لا ؟ ... فکتب علیه السلام : لاتصل فیہ فإنه رجس .

کافی ج ۳ ص ۴۰۵ ح ۵

^{۱۸۰} . و سألت أبا عبد الله علیه السلام عن الذی یعیر ثوبه لمن یعلم أنه یأکل الجرّی أو یشرب الخمر فیرده أیصلی فیہ قبل أن یغسله ؟

قال : لا یصل فیہ حتی یغسله . کافی ج ۳ ص ۴۰۵ ح ۵

^{۱۸۱} . إذا أصاب ثوبک خمر أو نبیذ مسکر فاغسله إن عرفت موضعه فإن لم تعرف موضعه فاغسله کلّه و إن صلیت فیہ فأعد

صلاتک . کافی ج ۳ ص ۴۰۵ ح ۴

^{۱۸۲} . عن علی بن مهزیار قال :

قرأت فی کتاب عبد الله بن محمد إلی أبی الحسن علیه السلام :

جعلت فداک روی زرارة عن أبی جعفر و أبی عبد الله علیهما السلام فی الخمر یصیب ثوب الرجل أنهما قالا : لا بأس بأن یصلی فیہ

نجاست آبجو

فقاع که از جو گرفته می شود و به آن آبجو می گویند ، نجس است (بنا بر فتوا یا احتیاط واجب)^{۱۸۳}.

کعبی جمیل بصری می گوید :

در بازار بغداد با یونس راه می رفتیم ، شخصی آبجوی را که داشت ، باز نمود ، به لباس یونس ترشح کرد ، یونس غمگین شد ، تا این که وقت نماز ظهر فرا رسید ، به او گفتم : ای ابا محمد ، نماز نمی خوانی ؟

گفت : تا به خانه بروم و لباسم را نشویم نماز نمی خوانم .

گفتم : این نظر خودت است یا ناقل روایتی ؟

گفت : هشام بن حکم برایم نقل کرد که از امام صادق علیه السلام درباره فقاع پرسیدم :

حضرت فرمود :

مبادا آن را بخوری ، زیرا خمر مخفی است ، چنانچه به لباس ترشح کرد ، آن را بشوی^{۱۸۴}.

إِنَّمَا حَرَّمَ شَرِبَهَا .

و روی غیر زرارة عن أبي عبدالله عليه السلام أنه قال :

إذا أصاب ثوبك خمر أو نبيذ - يعني المسكر - فاغسله إن عرفت موضعه و إن لم تعرف موضعه فاغسله كله و إن صليت فيه فأعد صلاتك .

فأعلمني ما أخذ به ؟

کافی ج ۳ ص ۴۰۷ ح ۱۴

فوق بخطه عليه السلام : خذ بقول أبي عبدالله عليه السلام .

^{۱۸۳} . عروة الوثقی ج ۱ نجاسات ، العاشر : الفقاع .

^{۱۸۴} . عن أبي جمیل البصری قال : كنت مع یونس ببغداد و أنا أمشی معه فی السوق ففتح صاحب الفقاع فقاعه فقفز فأصاب ثوب

نجاست مسکرات دیگر

۷ و (غیر از شراب و فقاغ) ، هر چیزی که به خودی خود روان بوده و انسان را مست می کند^{۱۸۵} :

قول اول : نجس است (بنا بر فتوا یا احتیاط واجب)^{۱۸۶} .

قول دوم : نجس است بنا بر احتیاط مستحب^{۱۸۷} .^{۱۸۸}

البته خوردن آن قطعاً حرام است^{۱۸۹} .

آیات حرمت شراب

كَمْ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ

یونس فرآینده قد اغتم بذلک حتی زالت الشمس .

فقلت له : یا ابا محمد ألا تصلی ؟

قال : فقال : لیس أريد أن أصلي حتى أرجع إلى البيت و أغسل هذا الخمر من ثوبی .

فقلت له : هذا رأى رأيتہ أو شیء ترویه ؟

فقال : أخبرنی هشام بن الحكم أنه سأل أبا عبدالله عليه السلام عن الفقاغ .

فقال : لا تشربه فإنه خمر مجهول فإذا أصاب ثوبك فاغسله .

کافی ج ۳ ص ۴۰۷ ح ۱۵

^{۱۸۵} . مانند نیبذ ، نقیع ، بتع ، مزر و ... .

کافی ج ۶ أبواب الأئبذه ص ۳۹۲ ح ۱ تا ۳

^{۱۸۶} . امام و آیات عظام خویی ، گلپایگانی ، اراکی ، تبریزی ، صافی گلپایگانی ، مکارم شیرازی ، بهجت ، فاضل لنکرانی .

^{۱۸۷} . سیستانی .

^{۱۸۸} . مدارک قول اول و دوم :

توضیح المسائل مراجع ج ۱ نجاسات ، شراب م ۱۱۱ .

عروة الوثقی ج ۱ نجاسات ، التاسع : خمر ، م ۱

^{۱۸۹} . کافی ج ۶ باب أن رسول الله صلى الله عليه وآله حرم كل مسكر قليله و كثيره ص ۴۰۷ تا ۴۱۲ .

مِنْ نَفَعِهِمَا ١٩٠.

﴿ قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ ١٩١ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَنًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْمُونَ ١٩٢ ﴾

﴿ يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ١٩٣ ﴾

حرمت و مذمت شراب

﴿ هارون پسر جهنم می گوید :

همراه امام صادق علیه السلام در حیره بودیم آن زمان که نزد منصور رفته بودند ، یکی از شرطه‌ها مردم را به ولیمه ختنه سوری پسرش دعوت کرد که امام نیز از دعوت شدگان بود .

هنگامی که امام و اطرافیان‌شان بر سر سفره مشغول تناول غذا بودند ، مردی از آن جمع آب خواست ، قدحی از شراب آورده شد و تا به او دادند امام صادق علیه السلام از سر سفره برخاست ، علت را از ایشان جویا شدند ، حضرت فرمود :

١٩٠ . بقره ٢١٩ .

١٩١ . در آیه سابق حق تعالی فرمود : فیهما (یعنی در خمر و ميسر) إثم است ، و در این آیه إثم تحریم شده است .

جهت توضیح بیشتر به روایت کافی ج ٦ باب تحریم الخمر فی الكتاب ص ٤٠٦ ح ١ مراجعه بفرمایید .

١٩٢ . اعراف ٣٣ .

١٩٣ . مائده ٩٠ و ٩١ .

رسول الله ﷺ می فرماید :

ملعون است هر که بر سفره‌ای نشیند که بر آن شراب می نوشند و . . .^{۱۹۴}

چند روایت دیگر

✓ فروش شراب و مال حاصل از آن^{۱۹۵} .

✓ علت تحریم شراب^{۱۹۶} .

✓ اقسام خمر^{۱۹۷} .

✓ اجاره دادن منزل و مغازه جهت فروش شراب حرام و اجاره بهای آن^{۱۹۸} .

^{۱۹۴} . عن هارون بن الجهم قال :

كنا مع أبي عبدالله عليه السلام بالحيرة حين قدم على أبي جعفر المنصور فختن بعض القواد إبنائاً له و صنع طعاماً و دعا الناس .
و كان ابو عبدالله عليه السلام فيمن دعى فبينما هو على المائدة يأكل و معه عدة على المائدة فاستسقى رجل منهم ماء فأتى بقدر فيه شراب لهم فلما أن صار القدر في يد الرجل قام أبو عبدالله عليه السلام عن المائدة فسئل عن قيامه فقال :

قال رسول الله صلى الله عليه وآله :

ملعون من جلس على مائدة يشرب عليها الخمر .

و فى رواية أخرى :

ملعون ملعون من جلس طائعاً على مائدة يشرب عليها الخمر .

كافى ج ۶ ص ۲۶۸ ح ۱

^{۱۹۵} . كافى ج ۵ باب السحت ص ۱۲۶ و ۱۲۷ ح ۱ تا ۳ و باب بيع العصير و الخمر ص ۲۳۰ ح ۲

^{۱۹۶} . الصادقى عليه السلام :

. . . و أما الخمر فإنه حرّمها لفعالها و لفسادها و قال :

مدمن الخمر كعابد وثن ، تورثه الإرتعاش ، و تذهب بنوره ، و تهدم مروءته و تحمله على أن يجسر على المحارم من سفك الدّماء و ركوب الزنا فلا يؤمن إذا سكر أن يشب على حرمه و هو لا يعقل ذلك .

و الخمر لا يزداد شاربها إلا كل سوء . كافى ج ۶ كتاب الأّطعمه ، علل التحريم ص ۲۴۲ و ۲۴۳ ح ۱

^{۱۹۷} . كافى ج ۶ ابواب الأّنبذه ص ۳۹۲ ح ۱ تا ۳ .

تذکر:

احادیث و روایات در مذمت خمر و مشروبات بسیار زیاد است می توانید به این

کتابها مراجعه کنید :

✓ کافی^{۱۹۹}

✓ فضایح الصوفیه^{۲۰۰}

✓ بحار الانوار^{۲۰۱}

منابع

- الإحتجاج علامه أبی جعفر احمد بن علی الطبرسی ج ۱ چاپ دوم ۱۴۱۶ ق دارالأسوة للطباعة و النشر .
- احکام روابط زن و مرد چاپ ۳۸ سال ۱۳۸۶ ، ناشر بوستان کتاب قم . سید مسعود معصومی .
- الاحکام الواضحه آیت الله فاضل لنکرانی چاپ پنجم ۱۴۲۴ ق چاپ اعتماد قم ناشر : مرکز فقه الأئمة الأطهار علیهم السلام .
- استفتائات آیت الله اراکی ، چاپ اول چاپ الهادی قم تابستان ۱۳۷۳ ش ، نشر معروف قم
- استفتائات آیت الله حاج آقا حسین بروجردی ، ج ۲ چاپ اول ۱۳۸۸ ش چاپخانه بزرگ قرآن کریم ناشر : مؤسسه آیت الله بروجردی .
- استفتائات ، پرسش و پاسخ از محضر آیت الله خویی چاپ اول چاپ ستاره ۱۳۸۱ مؤسسه إحياء آثار امام الخویی .

۱۹۸ . الصادقی علیه السلام :

کافی ج ۵ ص ۲۲۷ ح ۸

عن الرجل یؤاجر بینه بیاع فیها الخمر ، قال حرام أجرته .

۱۹۹ . کافی ج ۶ باب الأنبیذه ص ۳۹۲ تا ۴۳۰

کافی ج ۲ باب الكبائر ص ۲۹۷ ح ۵

کافی ج ۳ ص ۳۹۲ ح ۲۴

کافی ج ۵ ص ۲۹۹ ح ۱ و ص ۳۴۷ ح ۱

کافی ج ۵ باب السحت ص ۱۲۶ و ۱۲۷ ح ۱ تا ۳

کافی ج ۵ باب العصیر و الخمر ص ۲۳۰ ح ۲ و ص ۲۲۷ ح ۸ و ...

۲۰۰ . فضایح الصوفیه ، حرمت شرب خمر ص ۲۰۵ تا ۲۱۱ .

۲۰۱ . بحار الانوار ج ۶۲ باب التداوی بالحرام ص ۷۹ تا ۹۳

بحار الانوار ج ۶۶ باب الأنبیذه و المسکرات ص ۴۸۲ تا ۵۲۶ .

- أمالی لشيخ المفيد أبي عبدالله محمد بن محمد بن النعمان العكبري البغدادي ، المطبعة الإسلامية ۱۴۰۳ ق ناشر : جامعة المدرسين قم .
- بحار الانوار علامه مجلسي ، ناشر : دارالكتب الاسلاميه تهران .
- بصائر الدرجات ، محمد بن حسن صفار ج ۱ محقق و مصحح : محسن كوجه باغي سال ۱۴۰۴ ناشر : كتابخانه آية الله مرعشي نجفي .
- تحرير الوسيلة مرحوم امام ج ۱ و ۲ چاپ دهم رمضان ۱۴۲۵ ق چاپ و نشر : مؤسسة النشر الإسلامي .
- التوحيد للصدوق أبو جعفر محمد بن علي . . . ابن بابويه القمي چاپ هفتم ۱۴۲۲ ق طبع و نشر مؤسسة النشر الإسلامي .
- توضيح المسائل مراجع ج ۱ ، سيد محمد حسن بنی هاشمی چاپ چهارم زمستان ۱۳۷۸ دفتر انتشارات اسلامي .
- توضيح المسائل مراجع ج ۲ ، سيد محمد حسن بنی هاشمی چاپ پنجم زمستان ۱۳۷۹ دفتر انتشارات اسلامي .
- توضيح المسائل آيت الله وحيد خراساني چاپ ۲۸ پایيز ۱۳۹۲ ش چاپ نگارش نشر مدرسة الإمام باقر العلوم (عليه السلام) .
- توضيح المسائل آيت الله فاضل لنكراني چاپ ۱۲۳ تير ۱۳۸۵ ش چاپخانه مهر قم نشر اميرالعلم .
- ثواب الأعمال و عقاب الأعمال شيخ صدوق چاپ دهم پایيز ۱۳۸۷ ترجمه ابراهيم محدث چاپخانه حافظ نشر اخلاق .
- جامع الأحكام آيت الله صافي گلپايگانی ج ۱ چاپ چهارم تابستان ۱۳۸۵ ش چاپ ثامن الحجج (عليه السلام) ناشر : دفتر معظم له .
- جامع المسائل آيت الله فاضل لنكراني ج ۱ و ۲ چاپ يازدهم ارديبهشت ۱۳۸۳ ش نشر اميرالعلم .
- حق اليقين علامه سيد عبدالله شبر مطبعة العرفان صيدا ۱۳۵۲ ق مؤسسة الأعلمی طهران .
- حياة القلوب علامه محمد باقر مجلسي ج ۳ چاپ هفتم ۱۳۸۶ ش چاپ ستاره انتشارات سرور .
- الخصال ، شيخ صدوق ، ترجمه محمد رحمتي شهرضا چاپ دوم ۱۳۹۲ چاپ آسمان نشر پیام علمدار .
- زاد المعاد علامه محمد باقر مجلسي ، محقق و مصحح : علاء الدين أعلمی سال ۱۴۲۳ ق ناشر : مؤسسة الأعلمی للمطبوعات .
- زبان خوراکیها ، دکتر غياث الدين جزایری ج ۳ چاپ شانزدهم ۱۳۸۴ چاپخانه سپهر انتشارات امير كبير تهران .
- زبدة الأحكام آيت الله اراکی چاپ سوم ۱۳۷۳ ش نشر دفتر تبلیغات اسلامي حوزه علميه قم .
- عروة الوثقی سيد محمد كاظم يزدي با تعليقات مرحوم امام و آيات عظام خويی ، گلپايگانی و اراکی ج ۱ و ۲ چاپ اول ۱۴۱۰ ق ناشر :
الدار الإسلامية بيروت .
- عروة الوثقی با تعليقات مرحوم امام و آيات عظام خويی ، سيستاني ، فاضل چاپ دوم ۱۴۲۸ ق چاپ سليمانزاده نشر ميشم تمار .
- عروة الوثقی با تعليقات آيت الله مكارم شيرازی چاپ اول ۱۳۸۶ ش چاپ سليمانزاده نشر مدرسة الإمام علي بن أبي طالب (عليه السلام) .
- عيون أخبار الرضا (عليه السلام) أبو جعفر محمد بن علي . . . ابن بابويه القمي ترجمه محمد رحمتي چاپ هشتم پایيز ۱۳۹۳ چاپ عترت نشر پیام
علمدار .
- فرهنگ عميد ، حسن عميد چاپ بيست و هشتم چاپخانه سپهر انتشارات امير كبير .
- فضايح الصوفية علامه آقا محمد جعفر بهبهانی چاپ اول ۱۴۱۳ ق چاپ فروردین نشر انصاريان قم .
- كافي ثقة الإسلام محمد بن يعقوب الكليني الرازي ج ۱ و ۲ چاپ اول ۱۳۷۶ ش دارالاسوة للطباعة و النشر .
- كافي ثقة الإسلام محمد بن يعقوب الكليني الرازي ج ۳ و ۵ و ۶ چاپ دوم ۱۳۶۲ چاپخانه حيدري ناشر : دارالكتب الإسلامية .
- كامل الزيارات ، أبي القاسم جعفر بن محمد بن قولويه چاپ اول زمستان ۱۳۷۵ چاپ كوروش نشر صدوق .

- مجمع المسائل آیت الله گلپایگانی ج ۱ و ۲ ناشر: دارالقرآن الکریم .
- مرآة الکمال العلامة الشیخ عبدالله المامقانی ج ۱ تا ۳ چاپ اول ۱۴۲۴ ق چاپخانه خورشید ، ناشر : کتاب فروشی مرتضوی .
- مرآة العقول علامه محمد باقر مجلسی ج ۵ ، محقق و مصحح : سید هاشم رسولی محلاتی ۱۴۰۴ ق ناشر : دارالکتب الإسلامية .
- مسائل جدید ج ۴ سید محسن محمودی چاپ اول زمستان ۱۳۸۳ ش صفر ۱۴۲۶ ق چاپ مهدیه انتشارات صاحب الزمان علیه السلام .
- مستدرک الوسائل میرزا حسین النوری ج ۱ چاپ اول ۱۴۰۷ ق چاپخانه سعید مشهد ناشر : مؤسسه آل البیت لإحياء التراث قم .
- مفاتیح الجنان حاج شیخ عباس قمی چاپ ششم ۱۳۷۴ انتشارات پیام آزادی .
- مکارم الاخلاق الحسن بن الفضل الطبرسی چاپ ششم ۱۳۹۲ ق منشورات مؤسسه الأعلمی للمطبوعات بیروت لبنان .
- مناسک حج مطابق با فتاوی مراجع معظم تقلید ، تهیه و تنظیم : محمد رضا محمودی چاپ سوم زمستان ۱۳۸۶ چاپ دارالحدیث نشر مشعر .
- مناسک مصوّر حج ، تدوین : محمدحسین فلاح زاده چاپ هفتم پاییز ۱۳۸۱ ش چاپ دانش پژوه نشر مشعر .
- مناسک مصوّر عمره مفرد ، تدوین : محمدحسین فلاح زاده چاپ سیزدهم مهر ۱۳۸۰ چاپ الهادی نشر مشعر .
- منهاج الصالحین آیت الله تبریزی ج ۱ و ۲ چاپ اول ۱۴۲۶ ق چاپخانه سرور ناشر : مدین .
- منهاج الصالحین آیت الله سیستانی ج ۱ و ۳ چاپ اول ۱۴۲۷ ق چاپخانه آبرنگ ، ناشر : دفتر آیت الله سیستانی مشهد .
- منهاج الصالحین آیت الله خویی ج ۱ و ۲ چاپ اول ۱۴۲۷ ق چاپ و نشر دارالمرتضی لبنان بیروت .
- منهاج الصالحین آیت الله وحید خراسانی ج ۲ و ۳ چاپ پنجم ۱۳۸۵ ش چاپخانه نگارش ناشر : مدرسه الإمام باقرالعلوم علیه السلام .
- وسائل الشیعة العلامة الشیخ محمد بن الحسن الحر العاملی ج ۵ چاپ پنجم ۱۴۰۱ ق مکتبه الإسلامية طهران .
- وسیلة النجاة آیت الله بهجت ج ۱ چاپ دوم انتشارات شفق .
- هدایة العباد آیت الله سید محمد رضا گلپایگانی ج ۱ چاپ اول جمادی الأولى ۱۴۱۳ ق ناشر : دارالقرآن الکریم قم .
- هدایة العباد آیت الله سید محمد رضا گلپایگانی ج ۲ چاپ نگین ۱۴۱۷ ق ناشر : دارالقرآن الکریم قم .
- هدایة العباد آیت الله لطف الله صافی گلپایگانی ج ۱ چاپ اول ۵ جمادی الأولى ۱۴۱۶ ق چاپخانه سپهر ناشر : دارالقرآن الکریم .
- هدایة العباد آیت الله لطف الله صافی گلپایگانی ج ۲ چاپ اول ۱۴۲۰ ق چاپخانه سپهر ناشر : مؤسسه سیده المعصومة علیها السلام .
- هزار و یک مسأله فقهی آیت الله شیخ حسین نوری همدانی ج ۱ چاپ چهارم ۱۳۸۳ چاپخانه دفتر تبلیغات نشر مهدی موعود علیه السلام .

فهرست

- ۲۹ ..... بوی عطر دیگران در اعتکاف ..... ۱ ..... حدیث
- ۳۰ ..... معتکف و خرید و فروش عطر ..... ۱ ..... عطرهاى شیمیایی یا اسانس
- ۳۰ ..... معتکف و مواد معطر ..... ۲ ..... سند روایات عطر
- ۳۰ ..... عطر زدن در حال احرام ..... ۳ ..... سنت پیامبران
- ۳۱ ..... خلوق کعبه ..... ۴ ..... ایام هفته ، روزجمعه
- ۳۲ ..... عطر و میّت ..... ۵ ..... وضوء و عطر
- ۳۳ ..... عطر زدن به میّت ..... ۶ ..... عطر در نماز
- ۳۴ ..... عطر زدن بانوان ..... ۷ ..... عطر و دعا
- ۳۴ ..... عطر و نامحرم ..... ۸ ..... عطر و مسجد
- ۳۵ ..... شرایط عطر زدن بانوان ..... ۹ ..... عطر و زیارت
- ۳۶ ..... عطر و ادکلن ملایم ..... ۱۰ ..... روزه دار مستحب است عطر بزند
- ۳۶ ..... بیان یک نکته ..... ۱۰ ..... استفتائات درباره عطر و روزه
- ۳۶ ..... غسل به جهت استعمال عطر ..... ۱۲ ..... فرق گیاهان خوش بو با عطر
- ۳۷ ..... عطر زدن سبب لعنت ..... ۱۲ ..... کراهت رد کردن بوی خوش
- ۳۷ ..... عطر و عدّه وفات ..... ۱۳ ..... عطر و خروج از منزل
- ۳۹ ..... حکم اسانس و ادکلن ..... ۱۴ ..... مقدار مصرف عطر
- ۴۱ ..... حکم الکل ..... ۱۴ ..... داستان سفیر روم
- ۴۱ ..... الکل سفید ..... ۱۵ ..... روغن خوش بو
- ۴۲ ..... الکل سفید در ادکلن و مواد آرایشی ..... ۱۶ ..... عطر و عیادت مریض
- ۴۳ ..... الکل صنعتی ..... ۱۷ ..... عطر و فوائد طبّی

۴۴	.....	الکل اتیلیک و الکل متیلیک	۱۸	.....	گلاب
۴۵	.....	الکل تقطیری و حکم آن	۱۹	.....	آداب گل بویدن
۴۶	.....	الکل مشکوک	۱۹	.....	گل سرخ
۴۶	.....	نجاست مشروبات الکلی	۲۰	.....	معراج و گل سرخ
۴۸	.....	نجاست آبجو	۲۰	.....	معراج پیامبر ﷺ
۴۹	.....	نجاست مسکرات دیگر	۲۱	.....	حکمت معراج
۴۹	.....	آیات حرمت شراب	۲۲	.....	دیدگاه شیعه درباره معراج
۵۰	.....	حرمت و مذمت شراب	۲۸	.....	گل نرگس
۵۱	.....	چند روایت دیگر	۲۸	.....	عطر در اعتکاف

نشریه پیام دین

موضوع : عطر ج ۱ تا ۳
 تاریخ تألیف : مرداد ۱۳۸۳
 تاریخ بازبینی : دی ماه ۱۴۰۰ ش
 مدیر مسئول : علی صادقی موحد
 صاحب امتیاز : احمد سعید کریمی
 طرح جلد : عباس گنابادی ، علی حقانی
 پیام رسان ۰۹۳۰۴۹۴۲۳۶۱

کانال نشریه پیام دین در ایتا :

<https://eitaa.com/payamdinnashriye>

کانال نشریه پیام دین در تلگرام :

<https://t.me/payamdinnashriyat>

کانال نشریه پیام دین در سروش :

@payamdinnashriye